

Broedvogelinventarisatie Wormer- en Jisperveld 2022

Jelle Abma
Roy Slaterus
Dirk Prop

Sovon-rapport 2022/65

Broedvogelinventarisatie Wormer- en Jisperveld 2022

Jelle Abma

Roy Slaterus

Dirk Prop

Sovon-rapport 2022/65

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Natuurmonumenten en de Provincie Noord-Holland

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten en de Provincie Noord-Holland

Wijze van citeren: Abma J.F., Slaterus R. & Prop D. 2022. Broedvogelinventarisatie Wormer- en Jisperveld 2022 Sovon-rapport 2022/65. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustratie omslag en andere foto's: Roy Slaterus, Dirk Prop en Jelle Abma
Opmaak: Laura Hondshorst, Sovon Vogelonderzoek Nederland

ISSN-nummer: 2212 5027
Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl
website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Samenvatting	6
1. Inleiding	7
2. Beschrijving van het gebied	8
2.1. Ligging	8
2.2. Karakteristiek	10
3. Werkwijze	12
3.1. Methode en veldwerk	12
3.2. Interpretatie en verwerking van gegevens	13
3.3. Weersomstandigheden	14
4. Resultaten	15
4.1. Soorten en aantallen	15
4.2. Bruto territoriaal succes (BTS) Grutto & Tureluur	16
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen	18
4.2. Soortbesprekingen	21
4.3. Overige soorten	27
5. Evaluatie en beheer	28
Literatuur	31
Bijlage 1 Soortkaarten 2022	32

Samenvatting

In 2022 zijn in het hele Wormer- en Jisperveld (1623 ha) in opdracht van Natuurmonumenten, Water, Land en Dijken en de Provincie Noord-Holland de broedvogels geteld. Het Wormer- en Jisperveld is samen met de Kalverpolder Natura 2000-gebied met onder andere doelstellingen voor drie broedvogels. Doelsoorten Roerdomp en Rietzanger waren tijdens deze kartering als broedvogel aanwezig, de Kempphaan is niet als broedvogel vastgesteld. Het weidse landschap met natte, smalle percelen tussen slootjes, afgewisseld met brede wateren vormt een belangrijk broedgebied voor diverse weidevogelsoorten.

Binnen dit broedvogelonderzoek is de Basiskarteringsmethode toegepast, waarbij alle soorten zijn gekarteerd met uitzondering van Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink. Er zijn vijf integrale telronden uitgevoerd en daarnaast zijn er twee simultaantellingen in de avond en nacht georganiseerd door de Vogelbeschermingswacht Zaanstreek. Tijdens deze nachtelijke tellingen is speciaal gelet op moerasvogels zoals de Roerdomp. De dagtellingen zijn door vijf verschillende tellers uitgevoerd. Drie tellers van Sovon in het grootste deel van het Wormer- en Jisperveld, een broedvogelteller in twee vaste BMP-plots en een broedvogelteller in vier vaste meetnetplots voor de Provincie Noord-Holland. Al deze gegevens zijn samengevoegd om dit rapport te kunnen maken. Samen zijn er 9447 territoria vastgesteld, verdeeld over 78 verschillende soorten broedvogels. De talrijkste soort is de Grauwe Gans (1540) gevolgd door de Rietzanger (817). Van de 78 soorten staan er 19 op de Rode Lijst; Koekoek, Roerdomp, Slobeend, Snor, Torenavalk, Boerenzwaluw, Gele Kwikstaart, Graspieper, Grutto, Huismus, Kneu, Ringmus, Smient, Spotvogel, Tureluur, Veldleeuwerik, Visdief, Watersnip en Zomertaling.

Bij de bespreking van trendmatige veranderingen is gebruik gemaakt van twee gebieden, waar langjarige inventarisaties volgens de BMP methode zijn uitgevoerd: het BMP plot de Riffen dat al jaren achtereenvolgend op dezelfde wijze, door dezelfde teller wordt geteld en een vergelijkingsgebied “centrale deel”. De gegevens die voor dit gebied gebruikt zijn komen uit grootschalige karteringen uit de jaren 2001, 2004, 2007, 2010, 2013, 2016 en 2019.

De Rietzanger als Natura 2000-doelsoort komt verspreid en talrijk voor in het hele Wormer- en Jisperveld. De doelstelling (480 paar) voor deze soort wordt met in totaal 817 paar dan ook ruimschoots gehaald. Voor de Roerdomp ligt dat anders. Een totaal van vijf territoria is de helft van de beoogde doelstelling. Net als de Roerdomp laat ook de Bruine Kiekendief vanaf 2007 een opvallende afname zien. Van acht territoria in 2007 naar en vijf territoria in 2022 voor het Wormer- en Jisperveld. Er is waarschijnlijk niet voldoende geschikt broedgebied bestaande uit natte rietlanden of oude sloten die langzaam mogen dichtgroeien. Droger worden de voorjaren helpen deze soorten ook niet. Er worden dan ook aanbevelingen gedaan om in gebieden, waar weinig weidevogels voorkomen, te vernatten of nattere biotopen te creëren voor soorten als Roerdomp. Ook andere moerasvogels zullen hiervan kunnen profiteren. Weidevogelsoorten als Grutto, Tureluur en Kievit lijken het de afgelopen drie jaar beter te doen in het Wormer- en Jisperveld. Daarbij valt op dat zowel in de Riffen als in het centrale deel een grotere toename te zien is dan in de rest van de het Wormer- en Jisperveld. Opvallend is dat territoria maar ook alarmerende paren van Grutto en Tureluur in dichte clusters bij elkaar voorkomen terwijl dit in eerdere karteringen verspreider over het gehele Wormer en Jisperveld was. De alarmtellingen die zijn uitgevoerd voor Grutto en Tureluur laten een gematigd positief beeld zien waarbij - naar het lijkt - voldoende jongen groot genoeg zijn geworden voor een bestendige populatie. De resultaten van de alarmtellingen moeten echter met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd omdat er de nodige methodologische haken en ogen aan zitten.

Gele Kwikstaart en Graspieper lijken het ook steeds beter te doen. Bovendien is de aanwezigheid van een territorium van Watersnip en Zomertaling indicatief voor een veengebied dat nog net voldoende nat is. Maar ook voor deze soorten zijn de steeds droger wordende voorjaren negatief. Om deze soorten en ook andere weidevogels in de toekomst een plek te kunnen blijven bieden, worden er aanbevelingen gedaan om de waterhuishouding in peilafwijkingen voor deze soorten optimaal te maken en te zorgen voor hoge waterstanden in het voorjaar en zomer.

1. Inleiding

In 2022 is op verzoek van Natuurmonumenten het Wormer- en Jisperveld op broedvogels geïnventariseerd. Dit is gedaan in opdracht van drie partijen; Natuurmonumenten, Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken en de Provincie Noord-Holland. Deze broedvogelinventarisatie vond plaats in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) en ten behoeve van de kwaliteitstoets en beheerevaluaties van Natuurmonumenten.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de in 2022 tijdens de broedvogelkartering gevonden resultaten. De gegevens in dit rapport zijn door vier verschillende partijen verzameld. Dank aan al deze mensen die hieronder worden benoemd voor hun bijdrage bij de totstandkoming van dit rapport.

Door Van de Goes en Groot voor het meetnet Noord-Holland. Door Els Floris broedvogelteller in twee BMP plots. Twee simultaantellingen in de avonduren zijn gecoördineerd door Els Floris en Onno Steendam van de Vogelbeschermingswacht Zaanstreek, tellers waren: Cor Beets, Hans Boerma Geertje Dekker, Elly Rozemeijer, Els Floris, Kees Floris, Miriam ten Haaf, Els Hidding, Rein Krom, Dirk Prop, Willem Rol, Peter Rozemeijer, Marieke Schous, Marieke Stam, Jacco Steendam, Onno Steendam, Roelf Steendam, Nico Vens en Ed Zijp.

Het veldwerk binnen de Weidevogel Meetnetplots van de Provincie N-H is uitgevoerd door Harry Fabritius en het veldwerk binnen de BMP plots is uitgevoerd door Els Floris. Het veldwerk door Sovon is uitgevoerd door Dirk Prop, Roy Slaterus en Jelle Abma. Andre van Kleunen was de projectleider van Sovon en Jacintha van Dijk verzorgde de begeleiding vanuit het Sovon-kantoor.

Hans Wondergem, Miriam ten Haaf en Hessel Zoer waren aanspreekpunt vanuit Natuurmonumenten. Sovon-collega Lara Marx wordt ook bedankt voor haar bijdrage aan de totstandkoming van dit rapport. Sovon-collega Laura Hondshorst verzorgde de lay-out van de rapportage.

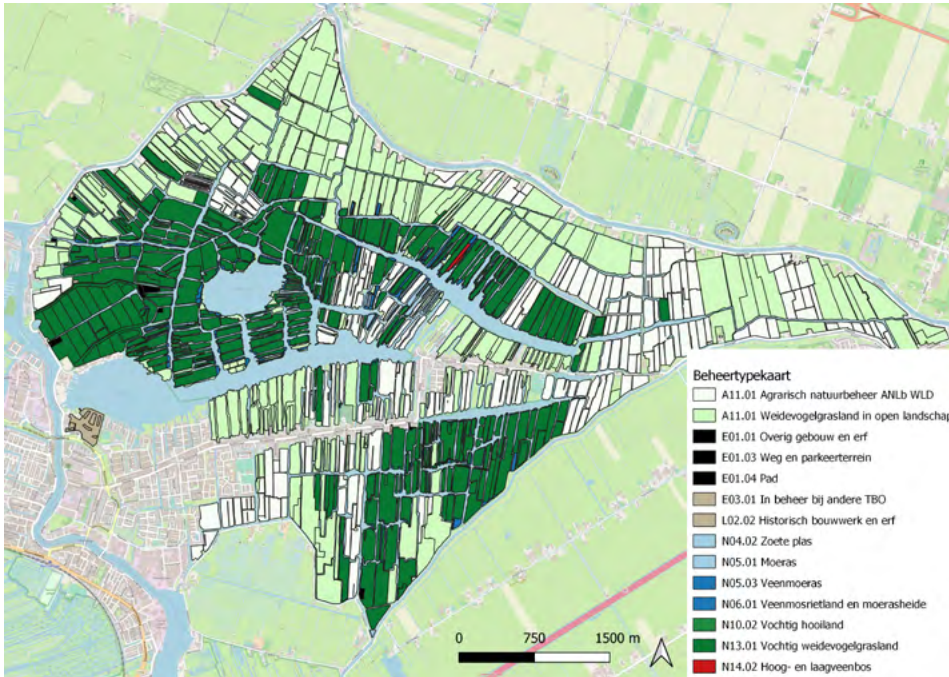
Foto 1. Typische Veendam in Wormer en Jisperveld | 21 juni 2022

2. Beschrijving van het gebied

2.1. Ligging

Het totale onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van 1623 ha exclusief water. Het ligt noordelijk ingeklemd tussen droogmakerijen de Beemster en de Starnmeer en

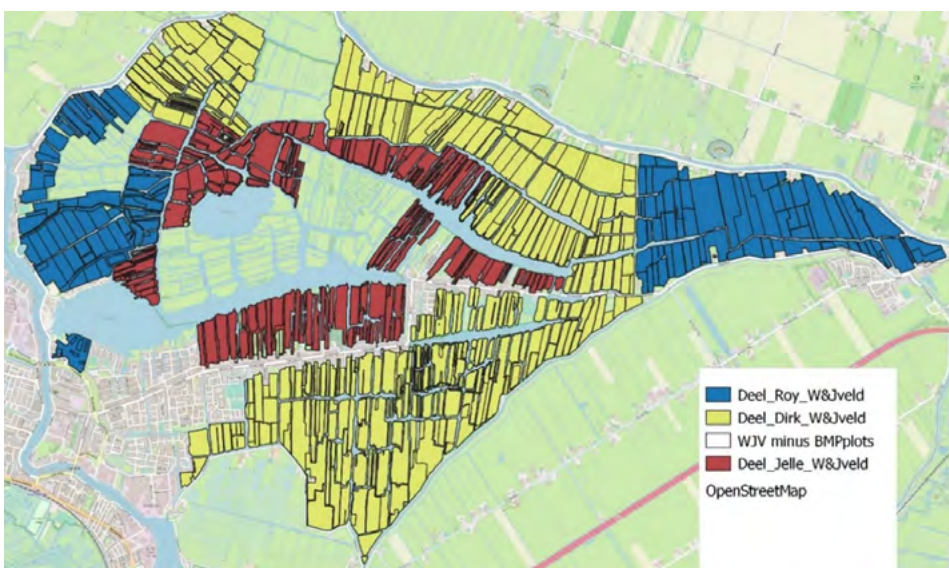
zuidelijk de Wijdewormer en de Engewormer. Wormer en Jisp zijn de dorpen die de scheiding vormen tussen het noordelijke en zuidelijke deel van het Wormer- en Jisperveld. Wormerveer (west) en Purmerend (oost) liggen net buiten de kaart hieronder.

Figuur 1. Ligging en toponiemen van het onderzoeksgebied.

Voor het deel dat door Sovon is gekarteerd is het Wormer- en Jisperveld opgedeeld in drie verschillende deelgebieden met kleur blauw, geel en rood. Deze

verdeling is afgebeeld in figuur 2 hieronder. De kleuren geven de verdeling aan tussen Dirk Prop (geel), Roy Slaterus (blauw) en Jelle Abma (rood).

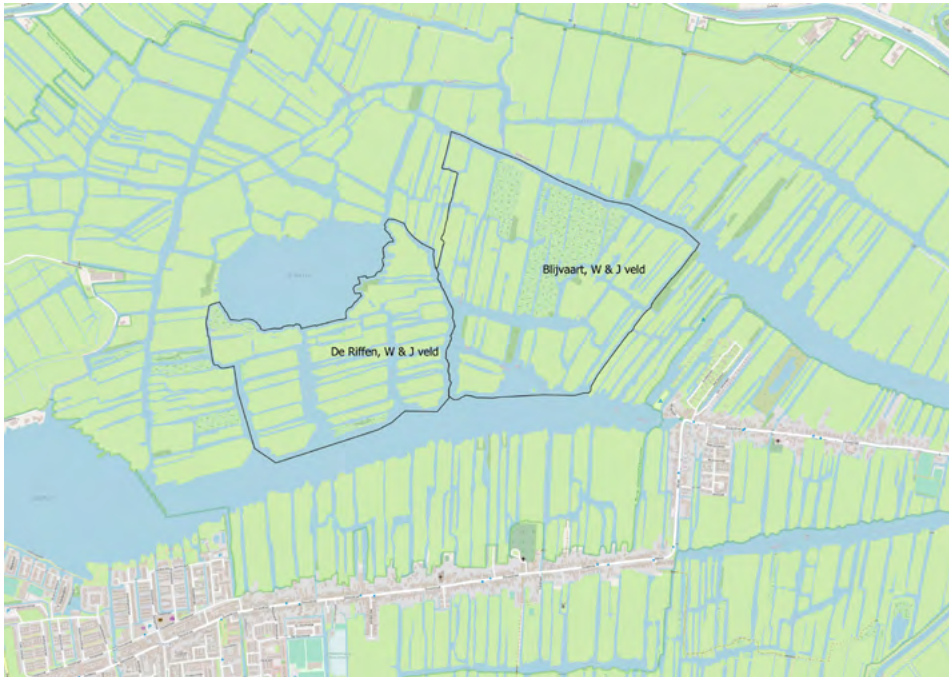

Figuur 2. Verdeling Sovon kartering exclusief BMP plots en Meetnetplots.

Daarnaast worden al jaren opeenvolgend alle broedvogels geteld in twee BMP plots door Els Floris. Figuur 3 laat de twee plots 3456 Blijvaart en 3455 De Riffen zien.

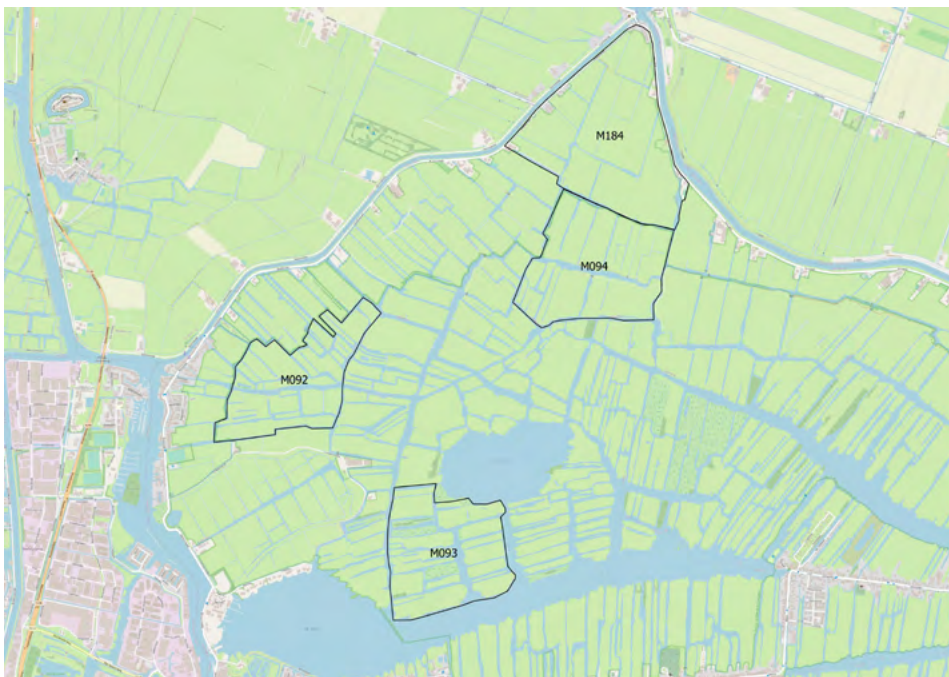
De gegevens uit deze twee plots zijn ook verwerkt in dit rapport.

Figuur 3. BMP plots De Riffen en Blijvaart

Ook de plots die jaarlijks binnen het meetnet Noord-Holland worden geteld zijn meegenomen in deze rapportage. Deze plots worden door Harry Fabritius

geteld. De gegevens zijn door van der Goes en Groot naar Sovon gestuurd. Hieronder een figuur met de vier verschillende plots met nummering.

Figuur 4. Meetnetplots Noord-Holland.

2.2. Karakteristiek

Het Wormer- en Jisperveld is een typisch veenweidegebied dat voor het begin van de 17de eeuw ingeklemd lag tussen de grotere wateren de Beemster, Schermer en de Wijde Wormer.

De natuurlijke ontwatering vond in het verleden plaats via veenstromen zoals de Zaan, maar ook via de Poel en de Noorderganssloot die nog steeds aanwezig zijn in het gebied. Vanaf ongeveer 800 of het jaar 1000, nog voor de droogmakerijen, werd het Wormer- en Jisperveld al ontgonnen met behulp van sloten. Deze sloten werden gemaakt richting de bestaande veenstromen. Er ontstond een langwerpige, soms grillige kavelstructuur die nog steeds zichtbaar is in het landschap. De ontginning had tot gevolg dat het land droger werd en steeds verder begon te zakken door oxidatie van het veen. Om landbouw mogelijk te blijven maken werd het bemalen van gebieden door middel van weidemolens steeds noodzakelijker. In de loop van de 17de eeuw werden de grotere wateren drooggemalen waaronder ook de kleinere wateren Schaalsmeer en Enge Wormer. De Schaalsmeer is een kleinere droogmakerij gelegen aan de westkant van het Wormer- en Jisperveld binnen het onderzoeksgebied.

In dit, door mensen gecreëerde landschap met de extensief benutte weide- en rietlanden gedijden

weidevogelsoorten, zoals de Kempphaan, Grutto, Zomertaling goed, maar ook moerasvogels als Zwarte stern en Grote Karekiet die in de jaren 70 hier nog voorkwamen. Vanaf de middeleeuwen werd het gebied nog sterk beïnvloed door het zoute water in de omliggende grote wateren die in verbinding stonden met de Zuiderzee. Hierdoor ontwikkelde zich een kernmerkende verlandingsreeks met soorten die toleranter zijn voor zoute en brakke omstandigheden. Ook graslanden met zilte soorten kwamen veel voor. Deze brakke omstandigheden hebben zich kunnen handhaven tot de afsluiting van de Zuiderzee. Sindsdien treedt er verzoeting op en verdwijnt langzaam de oorspronkelijke kenmerkende zilte en brakke vegetatie.

Voor Natuurmonumenten is de instandhouding van een rijke weidevogelgemeenschap een belangrijke doelstelling. Daarnaast is de instandhouding van de kenmerkende rietlanden en moerassen en de bij behorende (avi)fauna ook van groot belang.

Het Wormer- en Jisperveld is samen met de Kalverpolder aangewezen als Natura 2000-gebied met zowel doelstellingen op het vlak van vogels (Vogelrichtlijn) als op vegetaties en ander fauna (Habitatrichtlijn). Binnen deze rapportage zijn de instandhoudingsdoelstelling voor de broedvogels Kempphaan, Rietzanger en Roerdomp van belang.

Foto 2. Bloeiende graslanden met overjarige rietkraag in het Wormer- en Jisperveld op 9 mei 2022

Het landschap is in de loop van de jaren wel veranderd maar nog steeds bestaat het uit een afwisseling van water, rietzomen, rietlanden en diverse graslanden.

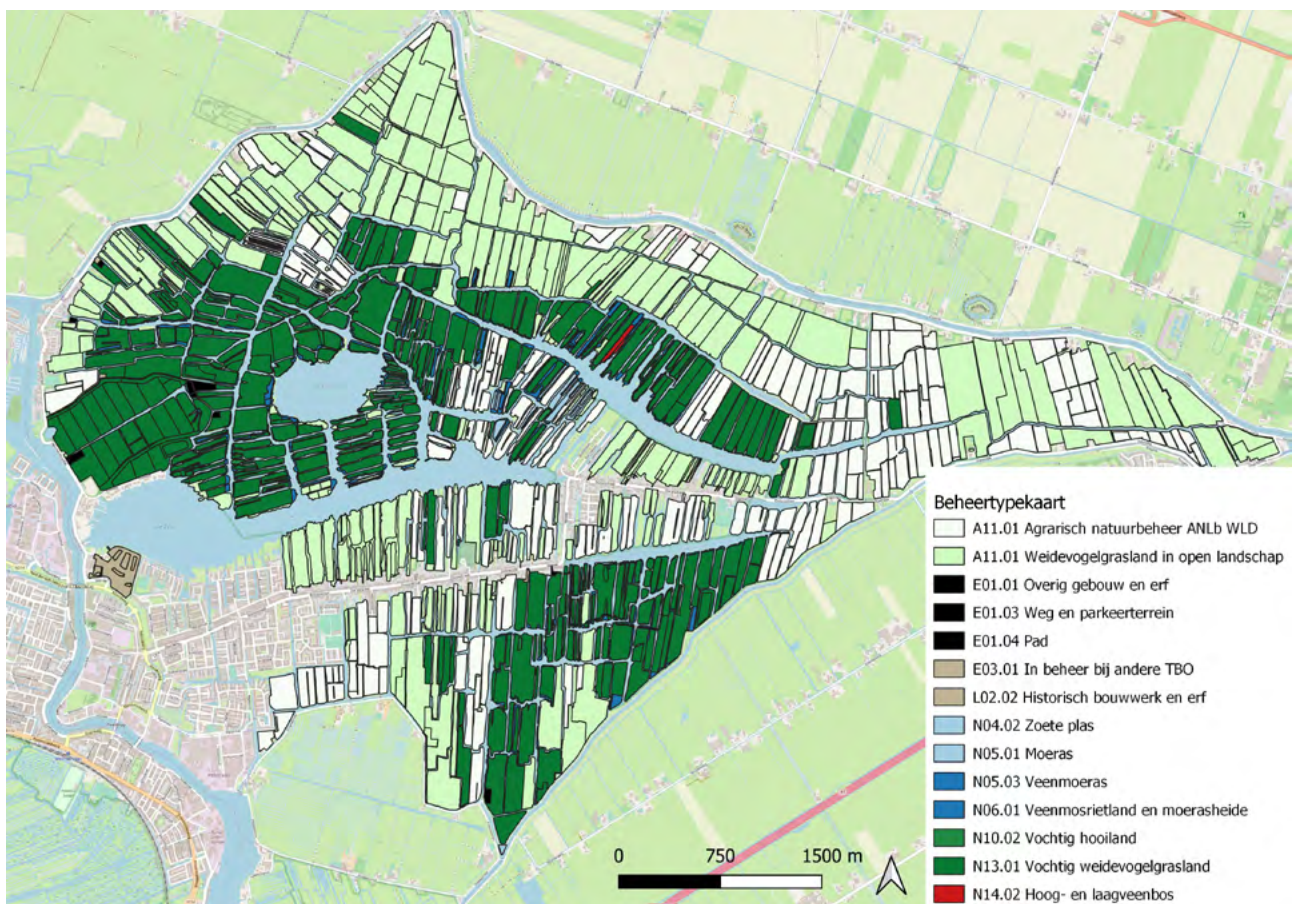
In figuur 5 zien we de verschillende beheertypen in het Wormer- en Jisperveld.

Op deze figuur wordt onderscheid gemaakt tussen de verschillende typen graslanden. De graslanden met een licht groene of gele kleur zijn veelal in agrarisch gebruik met agrarisch natuurbeheer. Agrarisch natuurbeheer draagt bij aan natuurdoelen op agrarische gebieden. De donker groene kleuren hebben een natuurdoelstelling waarbij het agrarisch beheer ondergeschikt is aan deze natuurdoelen. Een belangrijk verschil is dat de agrarische graslanden veelal droger zijn dan de graslanden met een natuurdoelstelling.

Naast de graslanden met een natuurdoelstelling zijn er ook specifieke moerasdoelen in het Wormer- en Jisperveld. Deze zijn blauw op de kaart. Het betreft voornamelijk rietlanden en ruigere moerasvegetaties bestaande uit sloten die langzaam dichtgroeien, maar ook rietzomen langs de brede watergangen, veenmosrietlanden en zelfs ook nog plekken met moerasheide. Moerasheide ontstaat door het langzaam dichtgroeien van open water, via rietmoeras, naar veenmosrietland naar uiteindelijk moerasheide.

Percelen met een rode kleur zijn hoog- en laagveenbosen die in afgelopen eeuw zijn ontstaan door het wegvallen van beheer op deze percelen. Ook op percelen die in eigendom zijn van particulieren worden veelal bosjes aangetroffen, deze zijn meestal aangeplant en droger. Deze vallen echter buiten de begrenzing van het onderzoeksgebied.

Het Wormer- en Jisperveld bestaat voor een heel groot gedeelte uit open water waarop gevaren mag worden. Waterstanden, diepte en -kwaliteit worden beheerd door het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Veel sloten zijn erg ondiep door de ophoping van bezonken klei- en veendeeltjes en veel sloten kunnen vaak alleen met de kano worden bevaren.

Figuur 5. Beheertype in Wormer en Jisperveld.

3. Werkwijze

3.1. Methode en veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de Basiskarteringsmethode toegepast, gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2016). Hierbij zijn alle broedvogelsoorten gekarteerd, met uitzondering van Winterkoning, Merel, Roodborst, Zanglijster, Goudhaan Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink.

In het hele gebied zijn vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode van begin april tot begin juli, met uitzondering van drie meetnetplots waar vier bezoeken zijn gebracht. De Vogelbeschermingswacht Zaanstreek heeft twee nachtbezoeken gecoördineerd in het Wormer- en Jisperveld. Op verschillende plekken in het gebied zijn op dezelfde avond tellingen (simultaantelling) uitgevoerd om een totaalbeeld te krijgen van met name de Roerdomp. Tabel 1 laat de bezoeken zien die in het Sovon-deel zijn uitgevoerd en de twee simultaantellingen. De bezoeken van de BMP-plots en meetnetplots zijn hierin niet meegenomen maar zijn in overleg in dezelfde periode gebracht.

De meeste veldbezoeken begonnen voor of rond zonsopgang en duurden tot eind ochtend/begin middag.

Elke ronde werd in een ander deelgebied gestart. Territoria werden voornamelijk vastgesteld aan de hand van zingende of baltende vogels, paarvorming of andere indicatieve waarnemingen, waarbij goed geluist wordt op gelijktijdige waarnemingen ('uitsluitende waarnemingen'). Bij kolonievogels werden bewoonde nesten geteld waar dit mogelijk was. Voor Kokmeeuw zijn ook schattingen of tellingen gemaakt van aantal paren om verstoring te voorkomen. In geval van zeldzame soorten en soorten met grote, overlappende territoria, werd geprobeerd een zo hoog mogelijke (nest indicatieve) broedcode te verzamelen en de nestplaats zo nauwkeurig mogelijk te lokaliseren.

Om het bruto territoriaal succes (BTS) te bepalen van Grutto en Tureluur, wat onderdeel van deze opdracht was, is er in de laatste periode van mei en begin juni een alarmtelling uitgevoerd. Hierbij zijn alarmerende paren in kaart gebracht en kan er een indicatie worden gemaakt van het broedsucces van Grutto en Tureluur. Meer hierover in paragraaf 4.2 Bruto territoriaal succes.

Boerderijen en erven lagen op enkele uitzonderingen na buiten het telgebied. De aantallen van soorten als Huismus, Heggenmus, Boomkruiper en zwaluwen liggen daardoor veel lager dan voorgaande integrale tellingen waarin boerderijen en erven wel werden geteld.

Tabel 1. Data en tijden van veldbezoeken aan het onderzoeksgebied.

Bezoekdatum	Tijdstip	Ronde	Bezoekdatum	Tijdstip	Ronde
22-mrt	09:00 t/m 14:00	1	13-mei	07:01 t/m 10:11	3
29-mrt	07:58 t/m 10:47	1	16-mei	05:20 t/m 15:03	3
5-apr	07:56 t/m 11:20	1	18-mei	05:14 t/m 12:02	3
6-apr	06:34 t/m 12:58	1	18-mei	07:11 t/m 16:30	3
6-apr	07:37 t/m 09:50	1	19-mei	04:58 t/m 12:00	3
8-apr	06:28 t/m 12:44	1	20-mei	05:08 t/m 09:49	3
8-apr	06:44 t/m 16:04	1	23-mei	05:58 t/m 10:54	4 Alarmtelling
11-apr	08:02 t/m 13:58	1	23-mei	06:26 t/m 14:00	4 Alarmtelling
12-apr	06:33 t/m 16:10	1	24-mei	06:15 t/m 10:03	4 Alarmtelling
13-apr	06:22 t/m 09:55	1	24-mei	09:55 t/m 15:47	4 Alarmtelling
13-apr	08:15 t/m 16:16	1	25-mei	08:44 t/m 15:07	4 Alarmtelling
14-apr	19:57 t/m 21:37	Simultaantelling	25-mei	09:51 t/m 11:52	4 Alarmtelling
19-apr	06:18 t/m 15:48	2	27-mei	06:28 t/m 09:41	4 Alarmtelling
21-apr	07:26 t/m 13:51	2	30-mei	07:25 t/m 16:41	4 Alarmtelling
21-apr	11:23 t/m 15:48	2	31-mei	05:19 t/m 12:37	4 Alarmtelling
22-apr	06:50 t/m 10:45	2	31-mei	07:28 t/m 15:11	4 Alarmtelling
26-apr	05:49 t/m 15:07	2	1 juni	05:13 t/m 11:47	4 Alarmtelling
28-apr	05:53 t/m 12:42	2	1-jun	07:27 t/m 12:30	4 Alarmtelling
28-apr	07:19 t/m 15:56	2	8-jun	05:03 t/m 09:15	4 Alarmtelling
29-apr	05:52 t/m 12:04	2	13-jun	07:10 t/m 09:53	5
30-apr	06:25 t/m 10:20	2	15-jun	05:39 t/m 12:49	5
4-mei	05:35 t/m 15:31	3	15-jun	08:19 t/m 10:52	5
9-mei	07:43 t/m 14:32	3	22-jun	06:02 t/m 12:11	5
12-mei	06:18 t/m 10:46	3	23-jun	05:03 t/m 10:51	5
12-mei	20:30 t/m 22:30	Simultaantelling	4-jul	23:13 t/m 23:13	5

3.2. Interpretatie en verwerking van gegevens

In het veld zijn alle waarnemingen direct ingevoerd in de app Avimap op een tablet of smartphone, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. Bij thuiskomst zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. Na elk veldbezoek werden de gedownloade waarnemingen gecontroleerd op eventuele invoerfouten in het veld. De verschillende bezoeken per ronde door de verschillende tellers zijn aan elkaar gekoppeld.

De waarnemingen zijn na afloop van het veldseizoen automatisch geclusterd, waarbij gebruik is gemaakt van criteria die licht afwijken van de standaard BMP-criteria, vanwege het kleinere aantal bezoeken. Na het clusteren zijn de resultaten nogmaals gecontroleerd op fouten of slordigheden bij invoer in het veld. De clustercriteria zijn weergegeven op de verspreidingskaarten in bijlage 1.

Frank van Groen van Van der Goes en Groot heeft de territoriestippen van de vier Meetnetplots beschikbaar gemaakt. Deze zijn binnen hun software geclusterd volgens de Sovon BMP criteria (med. F. van Groen). Ook de alarmtellingen hebben we apart ontvangen van hen. Binnen de Meetnetplots zijn niet alle broedvogels geregistreerd; soorten als Wilde Eend, Meerkoet en Waterhoen zijn dit jaar als extra soorten binnen

deze plots genoteerd maar in eerste instantie buiten beschouwing gelaten tijdens de clustering. De waarnemingen van de verschillende ronden zijn naderhand handmatig geclusterd en aan de dataset toegevoegd. Bij de plots MO93 en de Riffen bestaat er overlap. Er is uit praktisch oogpunt gekozen om de gegevens uit het Riffen plot mee te nemen in eindresultaten.

Alle gegevens van de BMP-plots De Riffen en Blijvaart zijn ook toegevoegd aan de dataset. De alarmtellingen voor de soorten Grutto en Tureluur zijn bij zowel Sovon kartering, Meetnetplots en BMP-plots apart eruit gehaald en in een aparte dataset opgeslagen om het bruto territoriaal succes (BTS) te kunnen bepalen. Binnen de BMP-plots zijn kolonietellingen van Kokmeeuw apart genoteerd binnen Kolonievogeltellingen van Sovon. Deze gegevens zijn ook toegevoegd aan de dataset voor totaal territoria. Al deze gegevens zijn nogmaals gecontroleerd op dubbeltellingen aan vooral de randen van de verschillende plots. Door het gebruik van verschillende datasets uit verschillende plots bestaat de kans op dubbeltellingen op grenzen tussen de plots. In het veld is afgesproken dat er alleen binnen de plots geteld werd. Maar het kan altijd gebeuren dat door verplaatsing broedvogels een aantal dagen later nogmaals geteld worden in het aangrenzende plot. Voor de broedvogels met een groot actieradius en de niet algemene broedvogels hebben we een extra controle uitgevoerd.

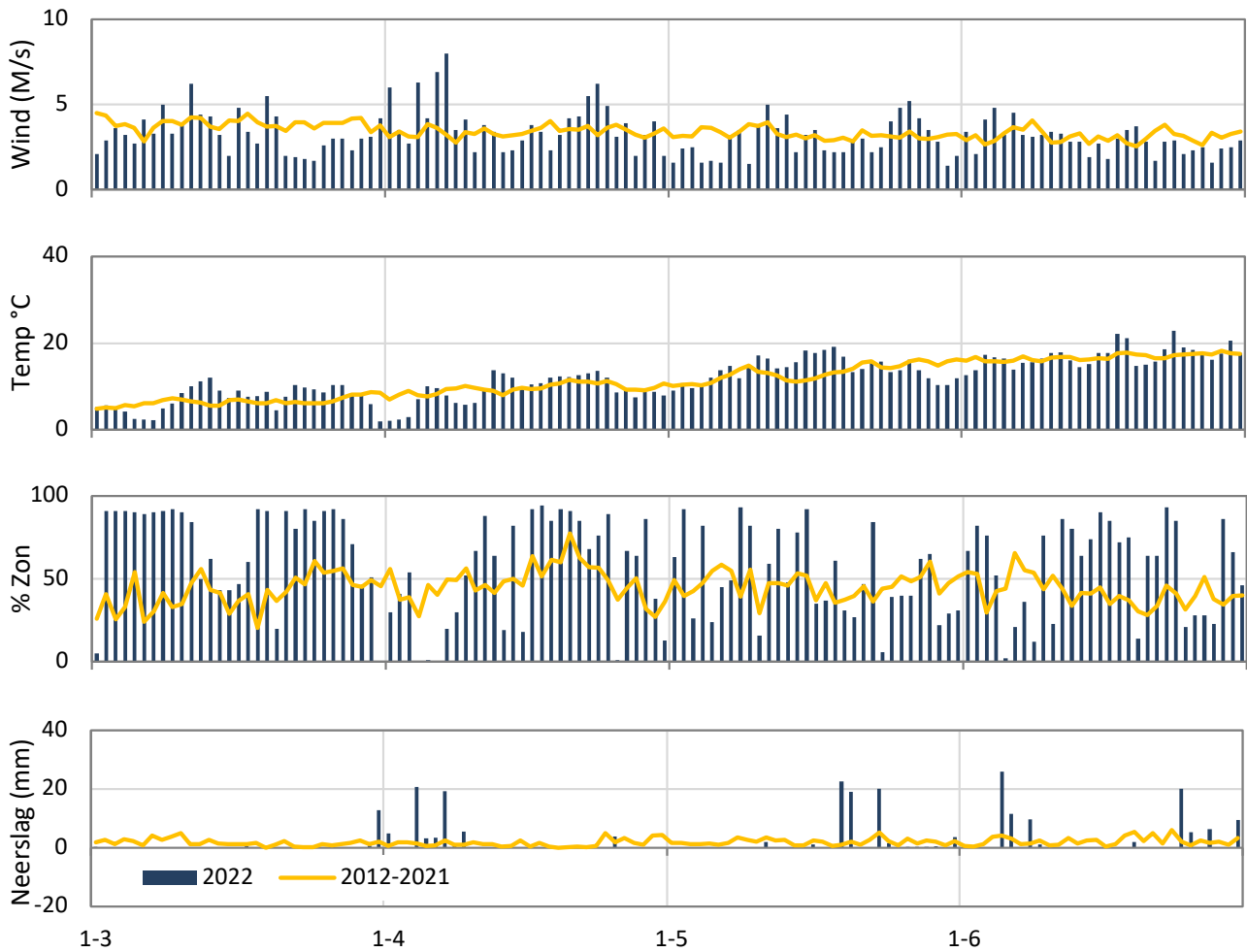

Foto 3. Beeld van het Wormer- en Jisperveld vanaf het water met rietoevers en graslanden aan weerszijde van de brede sloot op 23 juni 2022

3.3. Weersomstandigheden

Het gehele voorjaar van 2022 was vrij zacht, behoorlijk droog en zeer zonnig op een aantal uitzonderingen na. De eerste helft van maart was heel droog, maar het einde van de maand verliep koud en nat met zelfs nog sneeuw en hagel. April was relatief zacht, en kende normale hoeveelheden neerslag. Bijna alle neerslag viel wel in de eerste week. De rest van deze maand was

het zonnig en droog weer. De eerste helft van mei was redelijk zacht en droog. Vanaf half mei kwamen er flinke onweersbuien waar behoorlijk wat regen uitviel. De maand juni begon koud met zelfs nog nachtvorsten plaatselijk. Vanaf de tweede week werd het behoorlijk nat. De laatste helft van juni werd het steeds warmer (zelfs tropisch) met aan het einde nog een paar natte dagen. Juli werd droog en zeer zonnig (www.knmi.nl).

Figuur 6. Weergrafieken 2022 in de Bilt. Wind, gemiddelde tempratuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag in de periode van maart - juli 2022, op basis van gegevens van het KNMI. Gele lijn is de referentie van gemiddelde tussen 2012 en 2021

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

Er zijn in totaal 78 broedvogelsoorten aangetroffen tijdens deze kartering.

19 van deze soorten staan op de Rode Lijst (Van Kleunen *et al.* 2017), waarvan de Zomertaling en de Watersnip de status “bedreigd” hebben. De Koekoek, Roerdomp, Slobeend, Snor en Torenvalk hebben de

status “kwetsbaar”. De Boerenwaluw, Gele Kwikstaart, Graspieper, Grutto, Huismus, Kneu, Ringmus, Smient, Spotvogel, Tureluur, Veldleeuwerik en Visdief hebben de status “gevoelig”. In totaal zijn er 9447 territoria aangetroffen waarbij de Grauwe Gans het talrijkst is, gevolgd door de Rietzanger. In tabel 2 zijn alleen de soorten en territoria binnen de grenzen van het onderzoeksgebied opgenomen.

Tabel 2. Broedvogels van het Wormer- en Jisperveld 2022.

Soort	aantal territoria	aantal territoria /100ha	Rode lijst
Bergeend	81	5,0	
Blauwborst	31	1,9	
Blauwe Reiger	14	0,9	
Boerenwaluw	11	0,7	Gevoelig
Boomkruiper	1	0,1	
Bosrietzanger	27	1,7	
Braamsluiper	1	0,1	
Brandgans	755	46,5	
Bruine Kiekendief	6	0,5	
Buizerd	9	0,6	
Cetti's Zanger	2	0,1	
Ekster	23	1,4	
Fazant	94	5,8	
Fuut	104	6,4	
Gaai	5	0,3	
Gele Kwikstaart	52	3,2	Gevoelig
Grasmus	1	0,1	
Graspieper	217	13,4	Gevoelig
Grauwe Gans	1540	94,9	
Groenling	32	2,0	
Grote Bonte Specht	2	0,1	
Grote Canadese Gans	148	9,1	
Grutto	347	21,4	Gevoelig
Havik	2	0,1	
Heggenmus	4	0,2	
Holenduif	9	0,6	
Houtduif	12	0,7	
Huisemus	11	0,7	Gevoelig
hybride Brandgans x Canadese Gans	55	3,4	
Kauw	23	1,4	
Kievit	663	40,9	
Kleine Karekiet	243	15,0	
Kleine Mantelmeeuw	14	0,9	
Kleine Plevier	1	0,1	
Kluut	12	0,7	
Kneu	11	0,7	Gevoelig
Knobbelzwaan	2	0,1	
Koekoek	8	0,5	Kwetsbaar
Kokmeeuw	725	44,7	

Soort	aantal territoria	aantal territoria /100ha	Rode lijst
Krakeend	411	25,3	
Kuifeend	92	5,7	
Kwartel	1	0,1	
Meerkoet	349	21,5	
Nijlgans	315	19,4	
Oeverwaluw	7	0,4	
Putter	15	0,9	
Rietgors	150	9,2	
Rietzanger	817	50,3	
Ringmus	10	0,6	Gevoelig
Roerdomp	5	0,3	Kwetsbaar
Scholekster	253	15,6	
Slobeend	132	8,1	Kwetsbaar
Smient	1	0,1	Gevoelig
Snor	14	0,9	Kwetsbaar
Soepeend	51	3,1	
Soepgans	86	5,3	
Sperwer	1	0,1	
Spotvogel	7	0,4	Gevoelig
Spreeuw	11	0,7	
Sprinkhaanzanger	1	0,1	
Tafeleend	50	3,1	
Torenvalk	3	0,2	Kwetsbaar
Tuinfluitter	51	3,1	
Tureluur	284	17,5	Gevoelig
Turkse Tortel	3	0,2	
Veldleeuwerik	109	6,7	Gevoelig
Visdief	14	0,9	Gevoelig
Waterhoen	109	6,7	
Waterral	2	0,1	
Watersnip	1	0,1	Bedreigd
Wilde Eend	705	43,4	
Wintertaling	1	0,1	
Witte Kwikstaart	40	2,5	
Zomertaling	1	0,1	Bedreigd
Zwarte Kraai	22	1,4	
Zwarte Roodstaart	1	0,1	
Zwartkop	21	1,3	
Zwartkopmeeuw	1	0,1	

4.2. Bruto territoriaal succes (BTS) Grutto & Tureluur

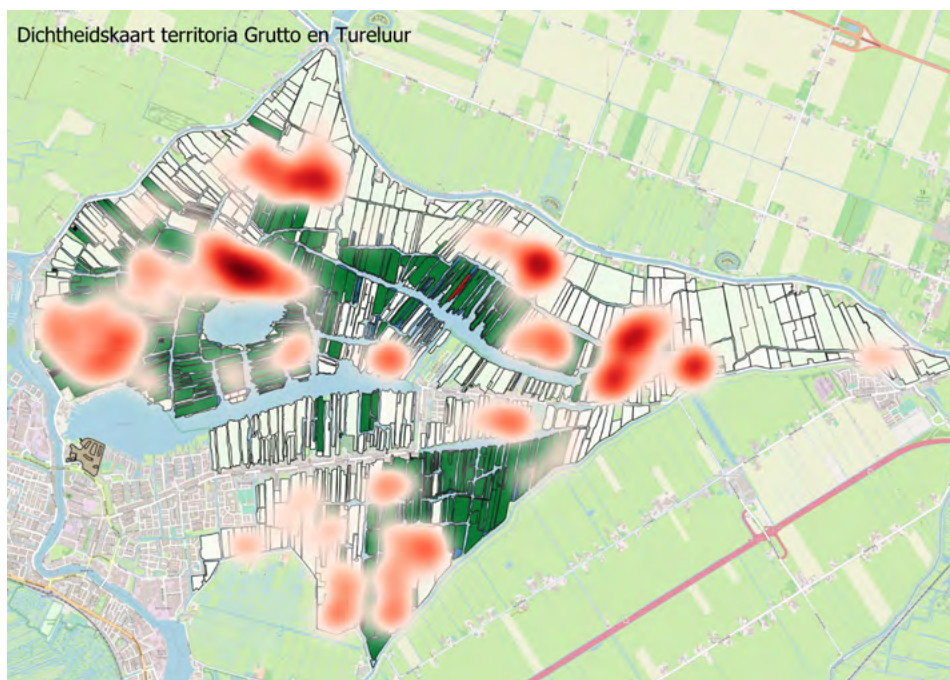
De uiteindelijke inschatting van het territoriaal succes wordt gedaan op basis van het totaal getelde territoria en het aantal gezinnen in de zogenoemde fladderweken. Tijdens deze fladderweken, van eind mei tot begin juni zijn, aan de hand van een bezoek alle alarmerende en kuiken leidende Grutto's en Tureluurs in kaart gebracht. Tijdens dit bezoek is er fijnmazig door het gebied gegaan om alle paren te ontdekken. In tabel 3 wordt het BTS voor Grutto en Tureluur uitgedrukt in een percentage en in een resultaat. Het resultaat wordt bepaald op basis van een verdeling die landelijk gehanteerd wordt: minder dan 50% is onvoldoende, tussen de 50 en 65% is mogelijk voldoende, en boven de 65% is voldoende. Gezien de jarenlange afname van Grutto is een hoog percentage van boven de 85% nodig om de broedpopulatie in stand te houden.

Het BTS van beide soorten is op basis van deze telling voldoende te noemen. Grutto heeft een territoriaal succes van 75% en Tureluur een territoriaal succes van 85%.

Figuur 7 laat de dichtheid van het aantal territoria van zowel Grutto (347) als Tureluur (284) zien, opvallend is dat er in dit jaar een aantal clusters zijn. De Schaalsmeer is een groot en breed cluster, terwijl er in het gebied net ten noorden van de Marken ook een dichte cluster aanwezig is. De dichtheid aan territoria is hier hoger dan andere clusters. Ten noorden hiervan ligt ook een cluster. Aan het einde van de Noorderganssloot ligt zowel noordelijk als zuidelijk drie kleinere clusters van Grutto's en Tureluurs. In het zuidelijk deel is de dichtheid minder hoog en ook minder geclusterd tot kernen.

Tabel 3. Bruto territoriaal succes Grutto en Tureluur

	aantal territoria	aantal alarmerende paren	BTS	resultaat
Grutto	347	261	75%	Voldoende
Tureluur	284	243	85%	Voldoende
Eindtotaal	631	504		

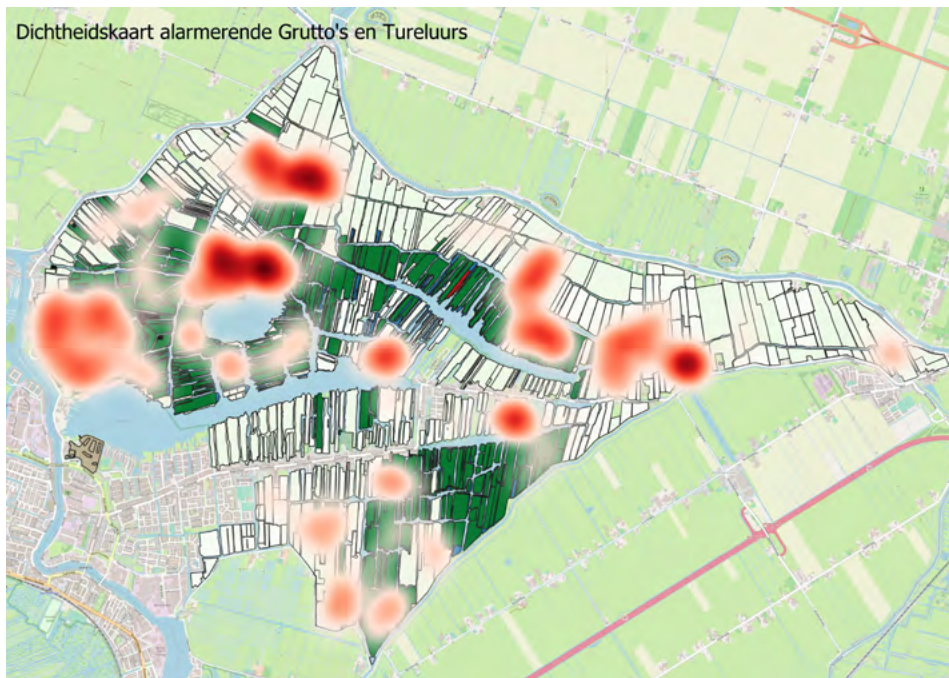

Figuur 7. Dichtheidskaart territoria Grutto's en Tureluur samen in het Wormer en Jisperveld 2022

Figuur 8 geeft een beeld van de alarmerende Grutto's en Tureluurs in de periode eind mei tot begin juni. Uit dit kaartbeeld kan worden opgemaakt dat de territoriale clusters of kernen met een hoge dichtheid het in de fase eind mei begin juni nog steeds goed lijken te doen. Terwijl de gebieden met een lagere territoriale dichtheid en die meer verspreid zijn, het minder goed lijken te doen. Dit is in het zuidelijk deel te zien. Lagere aantallen over een grotere oppervlakte heeft tot gevolg dat de verdediging tegen predatoren minder goed functioneert en de kans op predatie hierdoor toeneemt. Er vindt mogelijk concentratie plaats van paren met jongen naar plekken met hogere dichtheden. Het is niet aannemelijk dat er paren van buiten het Wormer- en Jisperveld zijn gekomen gezien de brede ringvaarten, wegen en andere barrières.

Er moet met enige voorzichtigheid worden omgesprongen met de uitkomsten van de alarmtelling, als maat voor het broedsucces. Grutto's en Tureluurs kunnen na een mislukt legsel opnieuw een legsel maken. Op het moment van de alarmtelling is het lastig om onderscheid te maken tussen alarmerende paren met kuikens en alarmerende individuen met een broedsel. Een andere oorzaak voor overschatting van het aandeel succesvolle paren kan bij Tureluur optreden, als vogels zonder jongen zich mengen in de luidruchtige alarmvluchten van hun succesvolle soortgenoten. Tot slot, het kan uiteraard voorkomen dat een paar na de uitvoering van de alarmtelling alle jongen verliest, en dus terugvalt in de onsuccesvolle categorie.

Figuur 8. Dichtheidskaart alarmerende Grutto's en Tureluur samen in het Wormer- en Jisperveld in de periode eind mei tot begin juni.

Foto 4. Een waakse Grutto vrouw in het grasland op 20 mei 2022

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

Er zijn uit de dataset van Natuurmonumenten twee vergelijkingsgebieden geselecteerd waar voldoende data te vinden was om te kunnen vergelijken. Deze vergelijkingen geven een beeld van de toe- en afname van een selectie van belangrijke broedvogels op grotere (centrale deel) en kleinere schaal (de Riffen).

Om een goede vergelijking te maken op grotere schaal wordt er eerst een vergelijking in het kleinere deelgebied De Riffen gemaakt en beschreven. Dit gebied wordt al jaren op dezelfde wijze geteld en kan op kleinere schaal ook een duidelijke trend weergeven en kan indicatief zijn voor het grotere deelgebied centrale deel. Hieronder de afbeelding van het vergelijkingsgebied De Riffen en bijbehorende tabel 4.

Figuur 9. Vergelijkingsgebied de Riffen

Tabel 4. Aantallen broedvogels binnen het in figuur 4 aangegeven gebied de Riffen vanaf 1992 tot 2022.

Soort	1992	2000	2001	2004	2005	2006	2007	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Blauwborst		2	3	10			7		5	4	2	3	3	4	4	3	3	4	4	4
Brandgans				4			2		27	39	139	282	246	182	215	241	405	274	253	223
Bruine kiekendief	1	1	2	2			2		2	2	1				1	1			1	1
Graspieper		1	2	2			3	4		15	17	15	20	14	16	12	17	16	13	11
Grauwe gans							22		44	35	45	36	47	41	46	49	35	78	105	73
Grote Canadese gans			1	8			8		10		13		6	7	14	14	20	36	19	21
Grutto	18	16	23	14	18	16	11	8	12	14	14	16	13	14	8	7	6	8	11	14
hybride Brandgans x Canadese Gans										16	18		16	21	17	20	25		10	6
Kemphaan	2																			
Kievit	28	21	19	19		20	25	12	23	27	26	36	21	19	11	17	16	19	19	21
Kleine karekiet	23	19	37	46			58		77	40	22	26	16	18	13	37	20	20	19	27
Krakeend		8	24	24		6	22	14	32	26	20	22	22	22	18	18	10	26	26	12
Rietzanger	13	25	45	55			45		75	30	27	33	18	20	33	36	41	55	49	54
Roerdomp		1	2	1			1		1	1										
Scholekster	8	9	13	8		10	6	8	9	7	4	13	8	8	6	7	8	4	12	9
Slobeend	4	6	18	10		6	10	8	14	6	10	6	4	4	6	6	6	4	8	4
Snor	1						1			1										
Tureluur	1	1	7	5		5	9	3		7	8	12	7	5	7	6	5	5	8	8
Veldleeuwerik	3	1	3	4		3	2		6			1		1	3	2				
Visdief														4	1	2			2	
Watersnip			1																	
Wilde eend			62	36			32		26	16	13	11	15	15	24	10	11	12	15	16

Afname of verdwenen

De Kemphaan en de Watersnip zijn sinds 1992 en 2001 als broedvogel niet meer waargenomen in de Riffen. Ook de Snor, de Roerdomp en de Bruine Kiekendief worden in dit deelgebied vanaf 2012 niet meer aangetroffen. Alle rietvogels zoals Blauwborst, Kleine Karekiet en Rietzanger lijken in dit deelgebied vanaf 2010 af te nemen. Wel is het zo dat aantallen Rietzangers vanaf 2015 weer langzaam lijken toe te nemen.

Voor de Brandgans lag het hoogtepunt in 2019. De laatste drie jaar dalen de aantallen. Dit kan ook met verplaatsing te maken hebben aangezien Brandganzen in kolonies broeden waarbij de locatie van jaar tot jaar kan verschillen. Een vergelijking in een groter gebied kan hier duidelijkheid in geven. De aantallen Grote Canadese Gans zijn nooit heel groot geweest maar lijken de laatste twee jaar ook te dalen in de Riffen. Het aantal Slobeenden schommelt recent van jaar tot jaar met grotere aantallen voor 2013.

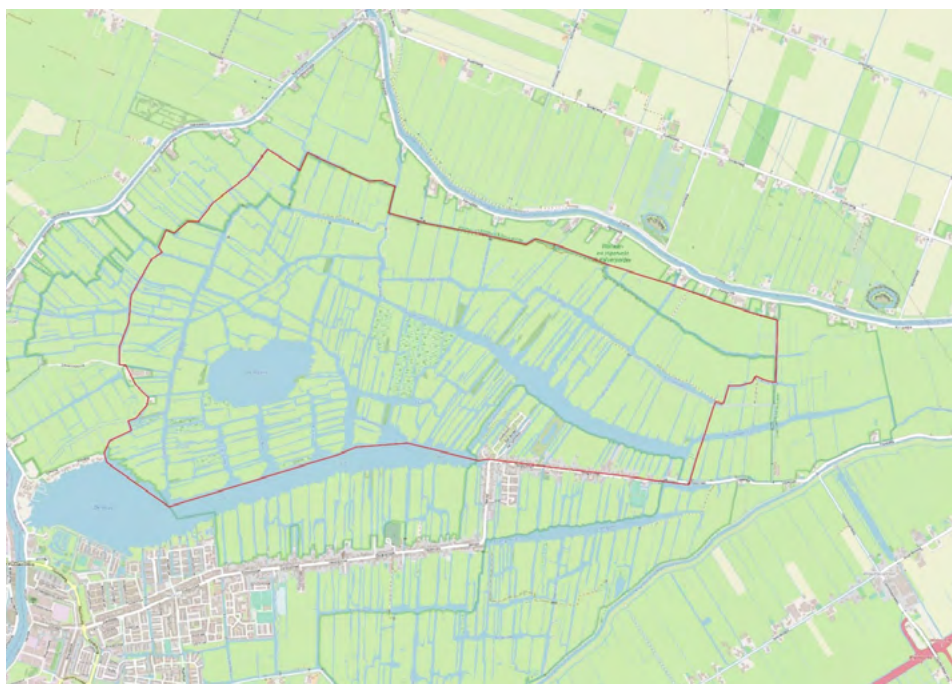
Stabiel of toegenomen

Het lijkt erop dat de weidevogelsoorten Grutto, Kievit en Tureluur na 2019 uit het dal aan het krabbelen zijn in de Riffen. Ook de Wilde Eend doet het vanaf 2018 steeds beter. De aantallen Scholekster schommelen van jaar tot jaar, dit geldt ook voor de Veldleeuwerik. Beide soorten vertonen geen duidelijke trend. De Grauwe Gans laat in de Riffen een toename zien met vooral in de laatste drie jaar hoge aantallen.

Foto 5. Brandgans paar met kuikens op 23 mei 2022

Hieronder in figuur 10 de afbeelding van het vergelijkingsgebied Centrale deel en bijbehorende tabel 5 gevolgd door de beschrijvingen van opvallende zaken.

Figuur 10. Vergelijkingsgebied het Centrale deel

Tabel 5. Aantallen broedvogels binnen het in figuur 10 aangegeven gebied Centrale deel in 2001, 2004, 2007, 2010, 2013, 2016, 2019 en 2022 waarin vlakdekkende karteringen zijn uitgevoerd. In 2019 zijn alleen de weidevogelsoorten gekarteerd.

Soort	2001	2004	2007	2010	2013	2016	2019	2022
Blauwborst	18	33	30	23	15	21	ng	20
Brandgans	19	221	379	704	1500	513	ng	638
Bruine kiekendief	18	15	13	10	3	4	ng	5
Gele kwikstaart	2	3	1	3	8	15	5	22
Graspieper	26	41	27	46	74	91	32	117
Grauwe gans	8	100	140	191	392	246	ng	841
Grote Canadese gans	4	14	20	20	28	14	ng	106
Grutto	202	200	135	154	90	93	80	152
hybride Brandgans x Canadese Gans	ng	ng	ng	ng	ng	31	ng	38
Kemphaan	16	10	0	0	0	0	0	0
Kievit	247	277	217	190	193	140	109	264
Kleine Karekiet	224	275	207	267	102	94	ng	122
Krakeend	63	79	54	84	57	67	53	176
Rietzanger	278	399	238	360	184	152	ng	431
Roerdomp	9	9	7	7	3	3	ng	2
Scholekster	111	129	60	64	53	65	57	97
Slobeend	40	49	33	46	40	18	16	68
Snor	4	2	2	7	ng	1	ng	8
Tureluur	60	90	54	60	53	42	36	119
Veldleeuwerik	51	54	36	34	26	43	41	46
Visdief	13	17	17	13	3	6	ng	1
Watersnip	5	1	2	0	0	0	0	1
Wilde eend	272	315	170	168	134	82	ng	255
Zomertaling	4	6	1	2	1	0	1	1

Afgenomen of verdwenen

In dit grotere centrale deel lijkt het erop alsof een aantal rietvogels, zoals de Kleine Karekiet, Bruine Kiekendief en Roerdomp een afname laat zien vanaf 2010. Uitzondering hierop is de Rietzanger en de Snor. Ook de kritische weidevogelsoorten als Slobeend, Watersnip en Zomertaling die aan natte graslanden gebonden zijn, laten in de afgelopen twintig jaar een afname of afwezigheid zien. De Watersnip is als broedvogel in 2022 wel vastgesteld maar laat vanaf 2001 een afname zien met afwezigheid in 2013 en 2016. Voor de Zomertaling geldt hetzelfde, een afname vanaf 2014 tot op heden. Kempphaan komt vanaf 2004 niet meer voor in het centrale deel. Ook de Visdief laat vanaf 2017 een opvallende afname zien. De Slobeend laat in de afgelopen twintig jaar wel een afname zien tot het dieptepunt in 2019. Het aantal Slobeenden is in het centrale deel in 2022 met 68 territoria wel weer goed vertegenwoordigd.

Stabiel of toegenomen

De Grauwe Gans laat in het centrale deel een sterkere toename zien dan in de Riffen. In 18 jaar tijd is het aantal verachtvoudigd. De Brandgans laat een wisselend beeld zien. Het hoogste aantal in dit deelgebied was in 2013 met maar liefst 1500 territoria. Tijdens de zomer van 2015 is een onbekend aantal Brandganzen weggevangen waardoor het aantal territoria in 2016 veel lager (n 513) was. Het lijkt erop dat de groei in de afgelopen acht jaar weer is ingezet. Het aantal Grote Canadese Ganzen neemt in de afgelopen acht jaar in het centrale deel met bijna een factor acht toe.

De Rietzanger is een bijzondere stijger. Als we in het centrale deel naar de trend kijken is in 2022 het hoogste aantal Rietzangers vastgesteld. Het aantal is ten opzichte van 2016 bijna verdrievoudigd. Wat hiervan de oorzaak is, is niet geheel duidelijk. Mogelijk heeft dit te maken met de manier van inventariseren. In het rapport Broedvogels in het Wormer- en Jisperveld uit 2016 (Hoogeboom D.M. & D. Tanger, F. Visbeen) staat beschreven dat er bijvoorbeeld in een deelgebied geen rietvogels zijn geteld. Landelijk laat de Rietzanger de afgelopen 12 jaar een toename zien. Andere oorzaken worden ook beschreven bij de soortbeschrijving van de Rietzanger.

Het jaar 2019 lijkt voor de meeste weidevogelsoorten het dieptepunt te zijn. Alle weidevogelsoorten, met uitzondering Gele Kwikstaart en de Graspieper laten vanaf 2004 tot 2019 een duidelijke afname zien. Tot het jaar 2022 die, opmerkelijk genoeg, een toename laat zien. Ook in de Riffen hebben we kunnen zien dat het de afgelopen drie jaar de weidevogelsoorten iets voor de wind gaat. De trends die te zien zijn op de website van Sovon zowel landelijk als voor Noord-Holland, laten de meeste weidevogelsoorten met uitzondering

van de Tureluur de afgelopen 12 jaar een sterke afname zien. Vreemd genoeg de laatste drie jaar dus niet in het Wormer en Jisperveld.

Na analyse van de gegevens uit 2019 blijken er wel grote tellers verschillen te zijn in dat jaar in bijvoorbeeld de Riffen. Het dieptepunt zou wellicht iets minder diep kunnen zijn dan in tabel 5 wordt afgebeeld. Het lijkt erop dat de achteruitgang voor een groot deel is gestopt en dat er een lichte toename te zien is de afgelopen drie jaar. Oorzaken hiervoor kunnen wellicht gevonden worden in beheermaatregelen die genomen worden, door rust te garanderen en voldoende water of plasdras plekken te creëren om weidevogels te binden aan het terrein. Ook kunnen beheermaatregelen zoals predatie beheer, rietbeheer een positief effect hebben gehad. De expansie van de hoeveelheid ganzen heeft voor de weidevogels, voor als nog geen negatief effect gehad.

4.2. Soortbesprekingen

Hieronder worden een aantal Rode Lijstsoorten en enkele karakteristieke soorten uit het Wormer- en Jisperveld besproken. Voor de verspreidingskaarten wordt verwezen naar bijlage 1. Tussen haakjes zijn de territoria/broedparen vermeld die zich binnen het onderzoeksgebied bevinden.

Blauwborst (31 territoria)

De Blauwborst komt wijd verspreid voor in Nederland. Hij kan in moerassen met opslag talrijk zijn, maar broedt regionaal ook in agrarisch cultuurland met sloten. Het voorkomen op de hoge gronden is minder ruim, maar ook daar kan de dichtheid lokaal heel behoorlijk zijn, zoals in hoogveen, natte heide en beekdalen met moerasbosjes. De soort nam in de twintigste eeuw af door ontginning en ontwatering van vele broedplaatsen. Sinds ongeveer 1970 nam de stand spectaculair toe. Nieuw ontstane broedbiotoop in de Oostvaardersplassen, de Biesbosch, het Lauwersmeer en verbossende laagveenmoerassen werd massaal gekoloniseerd. Tegelijkertijd breidde de soort zich uit vanuit verspreidingskernen elders in het land. De toename houdt nog steeds aan.

In 2022 werden 31 territoria vastgesteld in het Wormer- en Jisperveld. Het accent van de verspreiding lag op het centrale en zuidoostelijke deel van het gebied. De soort komt hier zij aan zij voor met de veel talrijkere Rietzanger. Inventarisaties in het centrale deel lieten zien dat de soort in 2004 en 2007 iets talrijker was (30-33 territoria, zie tabel 5) en sindsdien goed stand hield op een iets lager niveau (15-23 territoria). Het resultaat van 2022 (20 territoria in het centrale deel) past goed in dit beeld.

Brandgans (755 territoria)

Vanaf 1988 broeden er jaarlijks Brandganzen in ons land, aanvankelijk alleen in het Deltagebied, daarna ook elders. De eerste vogels waren losgelaten of ontsnapt uit collecties en mogelijk achtergebleven zieke of gewonde wilde vogels. Daarna vestigde zich een snel groeiende populatie (rond 1000 paren in 2000) met het zwaartepunt nog steeds in het Deltagebied. Het IJsselmeergebied en de Grote Rivieren nemen het leeuwendeel van de overige broedvogels voor hun rekening, maar de verspreiding breidt zich uit als bestaande kolonies hun piek bereiken. In 2018-2020 werd het aantal broedparen in Nederland geschat op 14.000-20.000. Brandganzen nestelen doorgaans kolonieachtig op veilige plekken, vaak eilanden of dammen. De toename bij ons vond plaats in een periode waarin de Brandgans een spectaculaire toename kende in het Oostzeegebied en in Rusland. Ringmeldingen tonen aan dat er uitwisseling bestaat tussen Nederlandse broedvogels en die uit de Duitse Waddenzee, het Oostzeegebied en Rusland.

In 2022 werden in het Wormer- en Jisperveld in totaal maar liefst 755 broedparen vastgesteld, merendeels in het centrale en noordwestelijke deel van het gebied. Daarmee vormt het één van de kerngebieden voor de soort in Noord-Holland. De populatieontwikkeling wordt duidelijk in beeld gebracht door de frequente inventarisaties in De Riffen (zie tabel 4). In de periode 1992-2009 prijkte de Brandgans vaker niet dan wel op de lijst van broedvogels. In 2010 werden opeens 27 broedparen geteld en daarna steeg het aantal flink tot zelfs 405 in 2019. In de drie daaropvolgende jaren nam de soort weer af, met in 2022 nog 'slechts' 223 broedparen in De Riffen.

Sinds het najaar van 2020 kampt de Brandgans met verhoogde sterfte als gevolg van hoogpathogene vogelgriep. Zieke vogels met symptomen van vogelgriep werden ook tijdens de inventarisatie van 2022 in het Wormer- en Jisperveld waargenomen. Het is onduidelijk in hoeverre deze ziekte van invloed is op de populatieontwikkeling. Populatiebeheer in de zomer is vanzelfsprekend een andere belangrijke factor die het aantal in Nederland broedende Brandganzen drukt.

Bruine Kiekendief (6 territoria)

Het aantal Bruine Kiekendieven kende in de jaren 70 zijn dieptepunt met een totaal aantal in heel Nederland ongeveer 100 paren. Oorzaak hiervoor werd gewijd aan onbedoelde vergiftiging, ontginning van broedgebieden en vervolging. Gestimuleerd door het ontstaan van nieuwe kerngebieden (met name Flevoland), het uitbannen van gevaarlijke pesticiden en afgenomen vervolging herstelde de stand tot 1400 in 2000. Vanaf 2000 laat de Bruine Kiekendief landelijk een afname zien mogelijk door verdroging van belangrijke moerasgebieden. Bruine Kiekendieven broeden voornamelijk

in vochtige, tot natte rietlanden bestaande uit overjarig riet.

In 2022 zijn er in het Wormer en Jisperveld 6 territoria van Bruine Kiekendieven binnen het onderzoeksgebied vastgesteld. De meeste territoria worden gevonden in het centrale deel tussen Jisp en de Marken (grotere water) met vijf territoria en nog een territorium in zuidelijk deel. Er bevinden zich ook nog twee territoria net buiten het onderzoeksgebied. In het noordwesten nabij Oudelandsdijk 13 en een in een rietveld aan de ringvaart van de Wijde Wormer. Met deze territoria meegerekend komen de aantallen op acht paar uit voor het Wormer en Jisperveld.

De afname landelijk vanaf 2000 zien we ook terug in het Wormer en Jisperveld tot een dieptepunt van 5 territoria in 2013. Waarna vanaf 2016 tot 7 territoria een lichte stijgende trend te zien is. In het jaar 2019 is deze soort niet geteld maar het lijkt er op dat de aantallen (binnen en buiten onderzoeksgebied) in 2022 stabiel of licht stijgend zijn ten opzichte van 2016. Aantallen van 2001 worden echter nog niet gehaald.

Gele Kwikstaart (52 territoria)

De Gele Kwikstaart stond vroeger te boek als een vogel van cultuurgraslanden. Door de intensivering van de veeteelt zijn de weilanden echter steeds minder geschikt en tegenwoordig komen de vogels vooral voor op bouwland. Opvallend is dat op het grasland van de Wormer- en Jisperveld de Gele Kwikstaart het juist goed doet. Met 52 territoria is het aantal deze eeuw vertienvoudigd. De verspreiding in het gebied is zeer wisselend. In grote delen ontbreekt hij, maar plaatselijk kunnen concentraties voorkomen, vooral in weilanden met veel Veldzuring.

Graspieper (217 territoria)

De Graspieper komt in het hele Wormer- en Jisperveld voor als broedvogel. Het lijkt er alleen wel op dat de dichtheid in het vaarland rond de Marken hoger is dan in de rest van de polder. Zoals eerder vermeld laat de Graspieper landelijk ook een aantalstoename zien de afgelopen twaalf jaar. Ook in het centrale deel laat deze soort vanaf 2007 een toename zien. Graspiepers in graslanden houden voornamelijk van extensief gebruik. Beweiding in lage dichtheden en uitgesteld maaien tot na het broedseizoen zijn gunstig voor Graspiepers.

Grauwe Gans (1540 territoria)

In het rapport "Broedvogels in het Wormer- en Jisperveld 2007" noemt Nico Vens de Grauwe Gans met 239 paar een "snelle groeier". Deze groei is daarna niet gestopt want in 2022 zijn 1540 territoria vastgesteld en daarmee is de Grauwe Gans veruit de talrijkste broedvogel geworden. De vogels broeden in de oevers van sloten en plassen, bij voorkeur in de dekking van overjarig riet, maar soms ook in open vegetatie. In

geschikte zones kunnen tientallen paren dicht bij elkaar broeden, waarbij de nesten tot op tien meter van elkaar liggen. De hoogste dichtheden komen voor in het rietland. In de open graslanden in het noorden en oosten zijn de dichtheden lager. Mogelijk zijn de aantallen hier zelfs nog overschat door de aanwezigheid van ganzen die er niet broeden. Het gaat om vogels die jonger zijn dan vier jaar en ganzen die komen aanvliegen uit het rietland om op het gras te foerageren. Het onderscheid is soms lastig te meer daar er op de weidekavels wel degelijk ook concentraties van nestende ganzen voorkomen als er langs de slootranden enige opgaande begroeiing staat.

In 2022 was nestreductie niet toegestaan mede daarvoor was het broedsucces hoog. Op basis van incidentele tellingen schatten we het aantal jongen per paar op 5-6. Hierbij zijn de paren zonder jongen niet meegenomen, zodat het werkelijke broedsucces lager zal liggen. De tomen met jonge ganzen verzamelen zich in grote groepen om te foerageren op de weilanden. Bij nadering rennen ze in gebukte houding snel naar het dichtstbijzijnde water. De groepsomvang kan oplopen tot meer dan 60 paren, wat inclusief de jonge vogels groepen van meer dan 400 vogels geeft.

Grutto (347 territoria)

De Grutto, het boegbeeld van het Wormer- en Jisperveld, bereikt in 2022 een totaal aantal van 347 territoria in het Wormer- en Jisperveld. Landelijk is bij de Grutto al jarenlang sprake van een afname (zie <https://stats.sovon.nl/stats/soort/5320>). Als we kijken naar de totalen voor het hele Wormer- en Jisperveld zien we dat het aantal Grutto's in 2022 licht zijn toegenomen ten opzichte van 2019. Dit is vrij opmerkelijk te noemen gezien zowel de provinciale als ook de landelijke afname. De aantallen zijn in 2022 nog wel lager als 2013.

Tabel 6 laat zien dat de toename in het centrale deel groter is dan in het hele Wormer- en Jisperveld. Het deelgebied de Riffen bevestigt deze toename in de laatste drie jaar. Wat hiervan de oorzaak is niet duidelijk. Mogelijk heeft het te maken met o.a. predatiebeheer op o.a. de vos, maar wellicht hebben de vochtige graslanden met gemaaide rietlanden in een kerngebied een aanzuigende werking op weidevogels uit de omgeving om zich in het centrale deel rond de Marken te vestigen. Kanttekening bij de gegevens van 2019 zijn de verschillen met factor twee in aantallen tussen BMP plot de

Riffen en aantallen binnen het Weidevogelonderzoek Noord-Holland in 2019 in hetzelfde gebied. Mogelijk zou er een tussentellersvariatie of een interpretatievariatie deze verschillen kunnen verklaren maar het dieptepunt in 2019 kan in dit licht wellicht ter discussie worden gesteld.

Uit de alarmtelling van 2022 blijkt dat de clusters met hogere dichtheden het in de fladderweken nog steeds goed of zelfs beter doen dan plekken waar dichtheden lager en of meer verspreid zijn.

Uit de BTS bleek dat in 75% van de territoria de Grutto's nog steeds alarmeerden in de periode eind mei tot begin juni. Dat is een vrij hoog percentage en wordt gekwalificeerd als voldoende. Of hiermee voldoende jonge Grutto's werkelijk vliegvlug zijn geworden kan met BTS helaas niet worden vastgesteld. Het is een indicatie voor het broedsucces.

Branta-hybride (55 territoria)

In de Noord-Hollandse driehoek Purmerend-Hoorn-Alkmaar is een gemengde populatie van 'Branta-hybriden' aanwezig. De vogels hebben onmiskenbaar een oorsprong uit mengparen van Brandganzen en Canadese ganzen, maar vormen inmiddels een op zichzelf staande populatie. Deze vogels werden tot voor kort in verschillende rapportages nog 'Kleine Canadese Gans' genoemd, al dan niet met de kanttekening dat het vermoedelijk voor een groot deel om hybriden van Brandgans met Grote Canadese Gans gaat. Een recente publicatie geeft aan dat we de vogels beter 'Branta-hybriden' kunnen noemen in plaats van 'Kleine Canadese Ganzen' (van Kleunen *et al.* 2022). De hybride Branta-ganzen vertonen grote variatie in uiterlijke kenmerken. Sommige exemplaren lijken vrij sterk op zuivere Brandganzen, andere juist op Kleine of Grote Canadese Ganzen. Afwijkende kenmerken (zoals tekening op het voorhoofd of kleur van de borst) zullen bij geoefende waarnemers snel in het oog springen. Toch worden deze hybriden geregeld nog gemeld als zuivere exemplaren, vooral als zuivere Kleine Canadese Ganzen. Hybridisatie treedt hier al meerdere generaties lang op en mengparen bestaande uit zuivere Brand- en Canadese Ganzen zijn tegenwoordig nog maar weinig te vinden. Het is een interessant fenomeen dat meer bekendheid verdient en meer aandacht bij de ganzenmonitoring. Een tabel in van Kleunen *et al.* (2022) geeft de kenmerken, waarmee hybriden die veel op Brandgans of op Kleine Canadese Gans lijken van die soorten kunnen worden onderscheiden.

Tabel 6. Aantallen Grutto's voor het gehele Wormer- en Jisperveld en binnen het centrale deel.

	2001	2004	2007	2010	2013	2016	2019	2022
Grutto (Wormer en Jisperveld)	451	511	361	489	412	357	322	347
Grutto (centrale deel)	202	200	135	154	90	93	80	152

In 2022 werden in het Wormer- en Jisperveld in totaal 55 broedparen vastgesteld. Elders in Noord-Holland werden in 2021 concentraties vastgesteld in de Eilandspolder-Oost (177 paren), De Hulk bij Hoorn (27), Varkensland (10) en Schagerwad, Schagen (10) (Boele *et al.* 2022).

Koekoek (8 territoria)

De Koekoek is een lastige soort om te inventariseren omdat roepende mannen grote afstanden afleggen. De Rietzanger wordt mogelijk gebruikt door vrouwelijke Koekoeken als waardvogel aangezien de Rietzanger de meest algemeenste broedvogel is waar Koekoek vrouwen gebruik van zouden kunnen maken. De Koekoek wordt vooral waargenomen in de rietrijke of moerasachtige gebieden rond Jisp zowel in noordelijk deel als ook het zuidelijk deel. Ook wordt er Koekoek vastgesteld in het moerasgebiedje bij de Poelboerderij. Net als bij de meeste moerasvogels laat ook de Koekoek in het Wormer en Jisperveld een afname zien vanaf 2007 tot 2016 met respectievelijk 14 naar 2 territoria. In 2019 is deze soort niet geteld. In 2022 met 8 territoria lijkt het erop dat de achteruitgang is omgezet naar een lichte stijging. Sovon index laat de Koekoek landelijk vanaf 2007 een toename zien. In Noord-Holland laat de Koekoek de afgelopen 12 jaar geen aantalsverandering zien. De aantallen in 2022 zijn in dit licht ook goed te vergelijken met de aantallen van 2010 hetzij een afname van 2 territoria.

Krakeend (411 territoria)

De Krakeend laat in Nederland vanaf 1995 al een behoorlijke toename zien in aantal. In Noord-Holland is deze trend misschien wel voor 1995 waar te nemen. In het jaarboek boerenlandvogels 2022 wordt beschreven dat de Krakeend in zowel gangbaar boerenland als in land met (agrarisch) natuurbeheer sterk vooruit is gegaan en neemt met 5% jaarlijks toe. Deze trend is in het Wormer en Jisperveld niet terug te zien. De aantallen schommelen van jaar tot jaar en laten vreemd genoeg in zowel het hele Wormer en Jisperveld als in het centrale deel, driemaal een afname zien tussen de drie jaar monitoring in de afgelopen twintig jaar. In het centrale deel laat de Krakeend een behoorlijke toename zien tussen 2019 en 2022. Gezien de verschillen met factor 2 in aantallen tussen BMP plot de Riffen en aantallen binnen het Weidevogelonderzoek Noord-Holland in 2019 in hetzelfde gebied, zouden de totaal aantallen voor 2019 ook een tussentellersvariatie of een interpretatievariatie kunnen duiden. Opvallend genoeg laat het plot de Riffen deze schommeling ook zien. Kennelijk is de landelijke en provinciale toename in het Wormer en Jisperveld in de afgelopen twintig jaar niet waar te nemen behalve in 2022.

Kwartel (1 territorium)

In Noord-Holland is de Kwartel een bijzondere broedvogel. Het is geen kenmerkende broedvogel voor het Wormer en Jisperveld. Toch, tijdens een vroeg ochtendbezoek op 1 juni werd een Kwartel tot tweemaal gehoord op nabije afstand van de teller. Op een perceel net ten noorden van de Noorderganssloot en zuidelijk van de Kooidijksloot tussen twee voormalige baggerdepots.

Rietzanger (817 territoria)

De Rietzanger is één van de drie Natura 2000-doelsoorten. Volgens deze doelstelling moeten er 480 broedparen aanwezig zijn in het Wormer en Jisperveld. Alleen al in het Wormer en Jisperveld wordt in 2022 een totaal aantal van 817 territoria vastgesteld waarmee de Natura 2000 doelstelling ruim gehaald wordt. Volgens de Sovon index kent de Rietzanger in heel Nederland een toename in aantallen de afgelopen twaalf jaar. De aantalsstijging de afgelopen acht jaar in het centrale deel van het Wormer en Jisperveld waarbij de aantallen bijna verdrievoudigd zijn, heeft mogelijke meerdere oorzaken. Mogelijk heeft de manier van tellen of verschil in tellers hiermee te maken. Ook bleek uit overleg met Natuurmonumenten en een aantal tellers dat op een aantal plekken, waar de aantallen sterk zijn toegenomen, er in 2015/2016 diverse inrichtingsmaatregelen zijn genomen. Bosjes zijn weggehaald, petgaten zijn aangelegd, waardoor na werkzaamheden de plekken nog geheel onbegroeid waren en minder geschikt waren voor Rietzanger tijdens de kartering in 2016. Het aantal binnen het centrale deel in 2022 was wel vergelijkbaar met die van 2004. Mede door inrichtingsmaatregelen in het verleden, een strikter winter maai-beheer en een landelijke toename laat de Rietzanger een positieve ontwikkeling zien.

Roerdomp (n 5)

Ook de Roerdomp is één van de drie doelsoorten waarvoor het Wormer en Jisperveld een Natura 2000-status heeft. Het aantal Roerdampen zou moeten liggen op 10 broedparen. Het Wormer en Jisperveld herbergt slechts vijf territoria tijdens deze kartering. Drie territoria lagen in het zuidelijke deel en twee in het centrale deel net ten zuiden van de Noorderganssloot. Het aantal Roerdampen was in 2004 nog 13 broedpaar maar laat daarna een afname zien naar schommelende aantallen van 4 à 5 paar in de afgelopen acht jaar. Roerdampen in het Wormer en Jisperveld broeden in oude poldersloten die langzaam dichtgroeien met riet of op percelen die niet meer worden bemaaid en natte rietvelden zijn geworden. Deze plekken zijn gedurende het broedseizoen heel kwetsbaar voor verdroging. De afgelopen drie voorjaren waren heel droog, waardoor roerdompbiotopen heel kwetsbaar waren. Goede vuistregels voor inrichting, herstel of beheer van leefgebied

voor de Roerdomp zijn te vinden in de uitgave van de Vogelbescherming van der Winden en Beusekom (2015).

Slobeend (n 132)

Volgens de Sovon Vogelatlas 2018 is het enige atlasblok in Nederland waar het aantal Slobeenden boven de 100 paar uitkomt het Wormer en Jisperveld. Zowel provinciaal als landelijk laat de Slobeend de laatste 12 jaar geen aantalsverandering zien. In het jaarboek boerenlandvogels 2022 van Landschap Noord-Holland lijkt er een toename te zien bij de Slobeend ten opzichten van 2021.

In het centrale deel van het Wormer en Jisperveld schommelen de aantallen vanaf 2001 tot 2013 gevolgd door er een behoorlijk afname in 2016 en 2019. In 2022 zijn de aantallen in het centrale deel hoger dan in 2004, dat tot dus ver de hoogste aantallen had. De hoogste aantallen Slobeenden worden vooral aangetroffen aan de oostkant van de Schaalsmeerpolder, in Meetnetplot M094 en westelijk van de Koksloot. In het gebied de Riffen lijkt het aantal wel structureel af te nemen. Aangezien het Wormer en Jisperveld een belangrijk gebied is voor de Slobeend is het goed om vinger aan de pols te houden voor wat betreft de aantalsontwikkeling. Ook deze soort kan te lijden hebben van steeds droger wordende voorjaren.

Snor (n 14)

Het aantal Snorren in het Wormer en Jisperveld is veertien. Snorren houden van vochtige, bij voorkeur zelfs natte, structuurrijke rietvegetaties. Dit type biotoop komt spaarzaam voor in het Wormer en Jisperveld. Vooral in het vaarland ten noorden en zuiden van de Noorderganssloot liggen er een aantal rietlanden die geschikt zijn voor de Snor. Ook plekken die geschikt zijn gemaakt zoals bij de Poelboerderij of aan de noordoostoever van de Poel worden Snorren gehoord. In het zuidelijk deel van het Wormer en Jisperveld liggen drie territoria. Vooral op plekken waar bredere rietoevers langs het water zich ontwikkelen of op plekken waar land bijna het hele jaar onder water komt te staan door het stoppen van de bemaling (roerdompbiotoop). In tegenstelling tot de Riffen, laat de Snor in het centrale deel het hoogste aantal zien vanaf 2001. Mogelijk

hebben de inrichtingsmaatregelen zoals beschreven bij de Rietzanger hiertoe bijgedragen.

Tureluur (n 284)

Zowel in het centrale deel als ook in het hele Wormer en Jisperveld is het aantal Tureluurs in 2022 hoger dan tijdens alle eerdere tellingen. De stijging in aantallen tussen de kartering van 2019 en 2022 is in het centrale deel het grootst, van 36 territoria naar 119. In het gehele Wormer en Jisperveld is dat van 160 naar 284 territoria. Landelijk neemt de Tureluur in aantallen af. In Noord-Holland lijkt het erop alsof de aantallen minder snel afnemen en lijkt het er ook op dat in 2021 een toename is ten opzichte van 2018, 2019 en 2020 (<https://stats.sovon.nl/stats/soort/5460>). In het jaarboek boerenlandvogels 2022 lijkt het voor de Tureluur in dit jaar minder positief uit te vallen en is er een afname te zien ten opzichte van 2021. Het lijkt erop dat de soort zich in sommige gebieden toch positief kan handhaven, ondanks alle gevaren die in landbouwgebieden spelen. Zo lijkt het Wormer en Jisperveld een gebied te zijn waar de Tureluur het steeds beter doet. Wat hiervan de oorzaak is, is niet duidelijk. Misschien de vochtige graslanden met het open en waterrijke karakter van het gebied zijn aantrekkelijk voor deze soort. Opmerkelijk is wel dat er verschillen in aantallen in 2019 zijn met een factor vijf in BMP plot de Riffen tussen BMP teller en teller voor Weidevogelonderzoek Noord-Holland.

Het BTS percentage is voor de Tureluur met 85% bijzonder hoog te noemen. Zie §4.2 voor de mogelijke oorzaken.

Veldleeuwerik (n 109)

Veldleeuweriken komen vooral voor in het noorden, oosten en zuidelijk deel voor. In het centrale deel komt de Veldleeuwerik bijna niet voor met uitzondering van de randen. De minder natte graslanden, die meer in het landbouwgebied te vinden zijn hebben hierbij de voorkeur. De aantallen Veldleeuweriken in het hele Wormer en Jisperveld nemen sinds 2013 toe. In het centrale deel (vergelijkingsgebied) is er ook een toename te zien in de aantallen hetzij een minder grote toename. In de Riffen komt de soort de afgelopen drie jaar niet meer voor. In 2022 worden er ook geen Veldleeuweriken

Tabel 7. Aantallen Tureluurs voor het gehele Wormer en Jisperveld en binnen het centrale deel.

	2001	2004	2007	2010	2013	2016	2019	2022
Tureluurs (Wormer en Jisperveld)	161	220	164	251	211	200	160	284
Tureluurs (centrale deel)	60	90	54	60	53	42	36	119

Tabel 8. Aantallen Veldleeuweriken voor het gehele Wormer en Jisperveld en binnen het centrale deel.

	2001	2004	2007	2010	2013	2016	2019	2022
Veldleeuwerik (Wormer en Jisperveld)	82	77	55	52	50	69	86	109
Veldleeuwerik (centrale deel)	51	54	36	34	36	43	41	46

meer aangetroffen in het nattere centrale deel van het Wormer en Jisperveld terwijl dit in 2016 nog wel het geval was.

Watersnip (n 1)

Dit territorium van de Watersnip is vastgesteld op basis van twee waarnemingen. Op 28 april werd een Watersnip waargenomen net ten westen van het begin van de Noorderganssloot. Dit individu vertoonde heel kortdurend baltsgedrag en is genoteerd als individu in geschikt broedbiotoop.

De tweede waarneming is gedaan op 1 juni langs de Rippervaart nabij de Noorderganssloot. Dit individu vloog heel kortbij op. Maakte geen geluid en dook een perceel naburig weer in.

Dit individu was behoorlijk gebied gebonden, er is dan ook nog gezocht naar nestlocatie maar dit leverde niets op. In 2007 waren in dit centrale deel nog twee territoria aanwezig. De tussenliggende jaren niet meer. Het hoogste aantal werd vastgesteld in 2001, met in het centrale deel nog 5 territoria.

De locatie waar het territorium is vastgesteld, wordt gekenmerkt door een perceel waar kruidenrijkgrasland afgewisseld wordt met diepere greppels die op dat moment vol water stonden (zie foto 6). Helaas kenmerkte het voorjaar van 2022 zich niet als nat voorjaar maar een van de drogere voorjaren die de laatste jaren steeds meer voor gaan komen aldus het KNMI.

Zomertaling (n 1)

Net als de Watersnip hebben Zomertalingen ook een sterke voorkeur voor natte graslanden. Het territorium van de Zomertaling is vastgesteld op basis van twee waarnemingen. De twee waarnemingen liggen dicht bij elkaar en worden gedaan op 9 mei en 18 mei. Bij de eerste waarneming op 9 mei gaat het om een baltsend mannetje dat opvliegt ten noordwesten van Veendijkswater ter hoogte van het einde (westelijk) van de Noorderganssloot. De tweede waarneming wordt gedaan op 18 mei net ten zuidoosten van Veendijkswater ter hoogte van het einde van de Noorderganssloot.

Foto 6. Natte greppel op locatie van waarneming 2de Watersnip op 1 juni 2022

4.3. Overige soorten

Blauwe Kiekendief

Ook de Blauwe Kiekendief gebruikt het Wormer en Jisperveld als foerageergebied. Op 5 april wordt een jagende vrouw waargenomen.

Dwergmeeuw

Van begin tot half april zijn ook twee waarnemingen van Dwergmeeuw gedaan op 't Zwet en de Poel, foeragerend naar insecten boven de grote wateren.

Kemphaan

Op 28 april een waarneming van twee mannelijke Kemphanen net ten noorden van de Marken. Een oever die, naar mijn inzicht, recentelijk was afgegraven en waar een modder oever geschikt foerageergebied bleek te zijn. Later zijn er geen Kemphanen meer waargenomen.

Porseleinhoen

Tijdens de simultaantelling van 14 april is door Peter Rozemeijer, Miriam ten Haaf en Ed Zijp een Porseleinhoen gehoord net ten zuiden van de Noorderganssloot waar de meest oostelijk Roerdomp in plot Blijvaart is vastgesteld. Gezien de datumgrens vanaf 20 april leverde deze waarneming geen territorium op.

Zoogdieren

Huiskatten (n=6) werden voornamelijk in de weilanden rond de lintbebouwing van Wormer en Jisp waargenomen. Ook werd er een jonge vos waargenomen op 20 mei in een van de rietlanden achter de Maria Magdalena kerk aan de Dorpstraat in Wormer. Waarschijnlijk heeft hier of in de nabij omgeving een vos met jongen gezeten.

Foto 7. Baltsende Rietzanger op 23 juni 2022

5. Evaluatie en beheer

In het hele Wormer en Jisperveld zijn in 2022 in opdracht van Natuurmonumenten, Water Land en Dijken en de Provincie Noord-Holland de broedvogels geteld. In totaal zijn er in dit jaar 78 verschillende broedvogels vastgesteld waarvan er negentien op de Rode Lijst staan. Het totale gebied waarbinnen de broedvogels zijn onderzocht was 1632 ha groot, waar voor een deel alleen vanaf het water kon worden geteld. Voor de Grutto en voor de Tureluur zijn alarmtellingen uitgevoerd om een indicatie te geven voor het broedsucces van deze soorten.

Naast het belang voor weidevogels is het Wormer en Jisperveld ook belangrijk voor riet- en moerasvogels.

Moerasvogels

Na de Grauwe Gans is de Rietzanger de meest talrijke broedvogel in het Wormer en Jisperveld. De Natura 2000-doelstelling voor Rietzanger wordt met 480 broedparen in dit jaar ruimschoots gehaald. De Roerdomp, maar ook andere riet- en moerasvogels als de Bruine Kiekendief laten in de afgelopen twintig jaar een achteruitgang zien. De Natura 2000-doelstelling van tien broedparen Roerdampen wordt dan ook niet gehaald. Het waterpeil in het Wormer en Jisperveld wordt door het Hoogheemraadschap nauwkeurig gereguleerd. In de waterpeilafwijkingen die door pompen of molens bemalen worden liggen sloten die in de loop van de jaren veelal zijn dichtgegroeid met riet. Dit zijn bij uitstek de plekken waar de Roerdomp, maar ook de Bruine Kiekendief hun broedbiotoop hebben. Ook zijn percelen die niet of nauwelijks bemalen worden en zich ontwikkeld hebben naar een nat rietland heel geschikte broedbiotopen. Het aantal geschikte broedbiotopen voor tien broedparen Roerdomp is in de huidige situatie te weinig. Voor het halen van de Natura 2000-doelstelling zouden er nog meer plekken, moeten worden gecreëerd. De moerassige percelen zijn wel verdrogingsgevoelig, vooral met droge voorjaren die er de afgelopen jaren waren. Het strekt dan ook tot de aanbevelingen om in gecreëerde Roerdompbiotopen te zorgen voor voldoende water in de rietlanden gedurende het hele broedseizoen. Dit zal ook voor andere moerasvogels zoals Waterral en Porseleinhoen een positieve invloed hebben. Roerdampen foerageren voor bijna 50% van de tijd in structuurrijke graslanden en nestelen veelal nabij hun foerageergebied (Winden J. 2014, Beheer van roerdompbiotoop in het Ilperveld). Zowel voor de Roerdomp maar ook voor een soort als de Bruine Kiekendief zijn structuurrijke graslanden die minder intensief beheerd worden van groot belang.

Weidevogels

De Grutto, Kievit en Tureluur lijken het de afgelopen drie jaar beter te doen. In de Riffen laten deze soorten

ook de afgelopen drie jaar een lichte toename zien. In het centrale deel zien we een behoorlijke toename van aantal weidevogels. In het hele Wormer en Jisperveld laten de Grutto en Tureluur een lichte toename zien ten opzichte van 2016. De toename ten opzichte van 2019 moet met enige terughoudendheid worden geïnterpreteerd. Het lijkt er op dat 2019 geen werkelijk beeld geeft van de aantallen gezien de grote verschillen tussen tellers in de Riffen (zie Grutto). Ook was 2019 een extreem droog jaar waardoor mogelijkveel weidevogels niet eens aan het broedproces hebben deelgenomen.

De alarmtellingen die in 2022 tijdens de periode eind mei tot begin juni zijn gehouden laten ook een gematigd positief beeld zien. Uit veldwaarnemingen is wel af te leiden dat het voor weidevogels een broedseizoen was met een grote spreiding in tijd. Er waren Grutto's al vroeg met een legsel, terwijl er tijdens de alarmtelling ook nog Grutto's waren die net waren begonnen waren met een legsel. Daarom moet het percentage BTS en het resultaat met terughoudendheid worden geïnterpreteerd. Het absolute broedsucces kan met BTS niet worden vastgesteld maar geeft een indicatie. Gele Kwikstaart en Graspieper laten een sterke toename zien. Laat gemaaid hooilanden en percelen die tijdens het broedseizoen extensief beweiden worden met minder dan 0,5 GVE per hectare dragen mogelijk bij een de toename van de genoemde weidevogels de afgelopen drie jaar. Afgelopen jaar 2022 werd dan ook, vooral in het vaarland percelen na 20 juni pas gemaaid en al eerder licht beweiden.

Van de kritische weidevogels waren de Watersnip en Zomertaling met een territorium aanwezig.

Helaas is de Natura 2000-doelsoort Kemphaan niet als broedvogel vastgesteld.

Drogere voorjaren werkt deze soorten, maar ook andere weidevogelsoorten niet in de hand. Het strekt dan ook tot aanbevelingen om voor alle weidevogelsoorten in te spelen op steeds droog wordende voorjaren. Hierbij is het belangrijk om voldoende water in sloten en greppels te hebben tijdens het hele broedseizoen tot in juni. Het beheer zal daarop ook moeten worden afgestemd. Vanwege een steeds grotere spreiding van het broedseizoen van weidevogelsoorten, zijn vochtige hooilanden die laat gemaaid worden na 20 juni of later en of licht beweiden worden een goed uitgangspunt. De telresultaten laten zien dat er een goede weg is ingeslagen.

Beheer

Om het voor de aanwezige weidevogels zo optimaal mogelijk te maken is beheer van graslanden als ook de rietlanden essentieel. Natuurmonumenten geeft aan dat er vanaf 2014 is begonnen met het herstel van vele graslanden nadat deze behoorlijk verruigt waren met

Foto 8. Droge sloten in kleinere polder gebieden tijdens droge voorjaar op 31 mei 2022

o.a. pitrus. Dit herstelwerk van de graslanden in combinatie met het beheer van de rietlanden lijkt een positief resultaat, met uitzondering van 2019, te hebben vanaf 2016 tot nu. Dit geldt voor Grutto en Tureluur voor het hele Wormer en Jisperveld. Beheer van rietlanden in een goed weidevogelbiotoop voorkomt bosvorming in natte of drogere rietlanden en kunnen ook potentieel broedbiotoop zijn.

Bosvorming heeft in het Wormer en Jisperveld op een aantal percelen, waaronder ook op particuliere plaatsgevonden. Voor de huidige verspreiding van de weidevogels is het goed om verdere bosvorming in en rond de reeds ontstane weidevogelclusters te voorkomen. In andere delen van het Wormer en Jisperveld, waar weidevogels niet of nauwelijks meer voorkomen liggen kansen om van bosgebieden of in graslanden, moerasgebieden te ontwikkelen voor soorten als Roerdomp, Porseleinhoen of Waterral.

Sloten die langzaam mogen dichtgroeien of nieuwe petgaten zijn voorbeelden op kleine schaal. Maar ook zouden lage percelen met een hoge waterstand en met extensief beheer gedurende de zomer een geschikt biotoop kunnen vormen voor moerasvogels. Hoger waterstanden tijdens de zomer en het rietbeheer in de winterperiode kan snelle bosvorming tegengaan. Voor een soort als een Roerdomp maar ook Bruine Kiekendief zijn structuurrijke graslanden die extensief beheerd worden, belangrijke voedselgebieden en zijn naast goede broedbiotopen ook belangrijk voor deze soorten.

De weidevogels hebben te maken met een breed scala aan predatoren, zoals Vos, Kat, Bruine Rat, Hermelijn, Torenvalk, Buizerd, Bruine Kiekendief, Havik, Zwarte Kraai, Blauwe Reiger, Grote Zilverreiger en Kleine

Mantelmeeuw. Vanuit een puur ecologisch standpunt is het ongewenst om in te grijpen in de ecologische voedselketen maar vanuit een beleidsmatige beschermingsvisie kan gekeken worden naar maatregelen om de weidevogels enigermate te ontlasten door de druk van de predatoren te verminderen. Uiteraard horen katten niet in de natuur thuis; hier kan bewustwording bij de dorpsbewoners helpen door middel van communicatie.

Het voorkomen van Havik, Buizerd, Torenvalk en Zwarte Kraai kan binnen de perken worden gehouden door de kap van bomen en de verdere ontwikkeling van bospercelen tegen te houden. Met name bij de Zwarte Kraai blijft dit lastig omdat één boompje in een weiland al voldoende kan zijn om succesvol in te broeden.

Ook zonder beheeringrepen hebben de weidevogels strategieën om hun jongen te beschermen tegen de predatoren. Een belangrijk middel is om zich te concentreren in bepaalde zones, waarin langslopende of vliegende predatoren en masse worden geëttaqueerd. Aanval is de beste verdediging en zo kan deze methode een effectieve manier zijn om de kuikens te beschermen.

Grote risicofactor van dergelijke concentraties van weidevogels is dat vossen er door worden aangetrokken. Onderzoek toont aan dat de impact van vossenpredatie op gebiedsniveau groot kan zijn (Roodbergen & Teunissen, 2010) en op basis van incidentele waarnemingen in het Wormer en Jisperveld lijkt dat ook hier het geval te zijn. Hoe complex de ecologische interacties ook zijn (afname van de Vos kan weer leiden tot toename van andere predatoren (Oosterveld, 2011)), lijkt het ontmoedigen of bestrijden van de vos in het kader van de soortbescherming van de weidevogels noodzakelijk.

Met name door boeren wordt ook de aanwezigheid van grote groepen ganzen als nadelig voor weidevogels gemeld. Boeren vertelden ons dat samengeschoolde ganzen andere vogels verjagen, waaronder ook weidevogels met jongen. Toch mag het massale voorkomen van de ganzen niet uitsluitend als negatief worden bestempeld. Vanaf half mei ontstaat op de door ganzen intensief begraasde weilanden een structuurrijke mozaïekvegetatie die voor de weidevogelkuikens bij uitstek geschikt is om te foerageren en dekking te zoeken bij gevaar. Voor een beter begrip van de balans tussen ganzen en weidevogels is een gedetailleerd onderzoek noodzakelijk, zoals door Madsen *et al.* (2019) is uitgevoerd in Denemarken. Zij onderzochten de gevolgen van massaal overzomerende ganzen op de broedende weidevogels. Zij konden overigens geen negatief effect op weidevogels vinden.

Door terreinbeheerders wordt er ook kritisch gekeken naar de groeiende populatie ganzen in het Wormer- en Jisperveld. Vooral de veranderingen die ganzen ogenschijnlijk hebben op het biotoop van weidevogels. Ganzenvraat aan rietoevers zou afkalving van graslanden tot gevolg hebben. Onderzoek naar effecten van massaal overzomerende ganzen op weidevogelbiotopen strekt tot aanbevelingen.

De motivatie van de boeren blijft één van de belangrijkste pijlers van het agrarisch natuurbeheer. In de gesprekken met boeren bleek dat ze een sterke motivatie hebben om de weidevogels te beschermen en ze sparen de nesten en kuikens dan ook zo veel mogelijk tijdens hun werkzaamheden. Bij sommigen is de zorg zelfs voorbeeldig te noemen met de zorgvuldigheid waarmee ze hun kavels inspecteren op legsels voordat ze hun vee er toelaten. Er is altijd verbetering mogelijk. Zo is het af te raden om in de tweede helft van april machinaal Luzerne te zaaien (in combinatie met prikken) in een weiland waar weidevogels broeden. Ook het inscharen van koeien op een weiland met een hoge dichtheid aan weidevogels eind mei/begin juni heeft negatieve gevolgen voor het broedsucces van de weidevogels daar. Lage aantallen koeien, de zogenaamde extensieve beweiding, kan weinig kwaad, maar als het om meer dan 50 koeien gaat, dan leidt dit onvermijdelijk tot vertrapping van eieren en kuikens. En uiteraard het maaien van grasland percelen tijdens of voor de zogenoemde fladderweken strekt niet tot aanbevelingen en is onwenselijk.

Foto 8. Gele Kwikstaart op Krulzuring in Wormer- en Jisperveld op 20 mei 2022

Literatuur

- Boele A., van Bruggen J., Goffin B., Kavelaars M., Koffijberg K., Vergeer J.W. & van der Meij T. 2022. Broedvogels in Nederland in 2021. Sovon-rapport 2022/59. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- de Boer V. & Deuzeman S. 2019. Broedvogelmonitoring 'A better LIFE for Bittern' in het Zwarte Meer in 2019. Sovon-rapport 2019/37. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Geld van der. J. 2001. Broedvogels van het Wormer en Jisperveld 2001, Rapport Natuurmonumenten en Vogelbeschermingswacht Zaanstreek.
- van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels in 2016 Volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van Kleunen A., Slaterus R., Koffijberg K. & Schekkerman H. 2022. Hybridisatie bij ganzen. Kijk op Exoten 38: 8-9.
- E.B. Oosterveld 2011. Weidevogels en predatie: een literatuuroverzicht. A&W-rapport 1448. Altenburg & Wymenga, ecologisch onderzoek, Feanwâlden
- Roodbergen, M. & Teunissen, W.A. 2010. Vossen en weidevogels in Noord-Holland: effecten van vossen op het broedsucces en de vestiging van weidevogels. Sovon onderzoeksrapport 2010/07. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- Korthorst, M, Rotteveel, J.J.F. (Natuurlijke zaken) en Groen van, F.M. (van der Goes en Groot) 2019. Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2019.
- Vens, Nico. 2004 De broedvogels in het Wormer- en Jisperveld 2004. Rapport Natuurmonumenten en Vogelbeschermingswacht Zaanstreek.
- Vens, Nico. 2008 De broedvogels in het Wormer- en Jisperveld 2007. Rapport Natuurmonumenten en Vogelbeschermingswacht Zaanstreek.
- Vens, Nico. 2011 De broedvogels in het Wormer- en Jisperveld 2010. Rapport Natuurmonumenten en Vogelbeschermingswacht Zaanstreek.
- Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Madsen, J., L. Kondrup Marcussen, N. Knudsen, T. Johannes, S. Balsby, K. Kuhlmann Clausen. 2019. Does intensive goose grazing affect breeding waders? Ecology and Evolution
- Schekkerman H., Gerritsen G.J. & Hooijmeijer J. 2021. Jonge Grutto's in Nederland in 2021: een aantalschatting op basis van kleurringdichtheden. Sovon-rapport 2020/78, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- Sovon. 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgeverij, Utrecht/Antwerpen.
- Sovon, Indexen broedvogels t/m 1990-2020; Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies en CBS, www.sovon.nl.
- Hoogeboom D.M. & D. Tanger, F. Visbeen, 2016. Broedvogels in het Wormer- en Jisperveld. Analyse van de broedvogelinventarisatie 2016. Rapportnummer 16- 012. Natuurlijke Zaken, Heiloo
- Hoogenboom, D, Kwikkel, N, Lankhorst, N. Visbeen, F. 2022. Jaarboek Boerenlandvogels Landschap Noord-Holland, december 2022 Natuurlijke Zaken, Heiloo
- van der Winden, J. & R. van Beusekom 2015, Riet en ruimte voor de roerdomp. Uitgave Vogelbescherming Nederland
- van der Winden, J. & Hogeweg, N. 2014, Beheer van roerdompbiotopen in het IJperveld, Noord-Holland. Project nr 12-812 Bureau Waardenburg BV, Culemborg

Bijlage 1 Soortkaarten 2022

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Sovon (info@sovon.nl)

In opdracht van:

Natuurmonumenten

Provincie
Noord-Holland

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

